

B
810.09

2000
Jānis

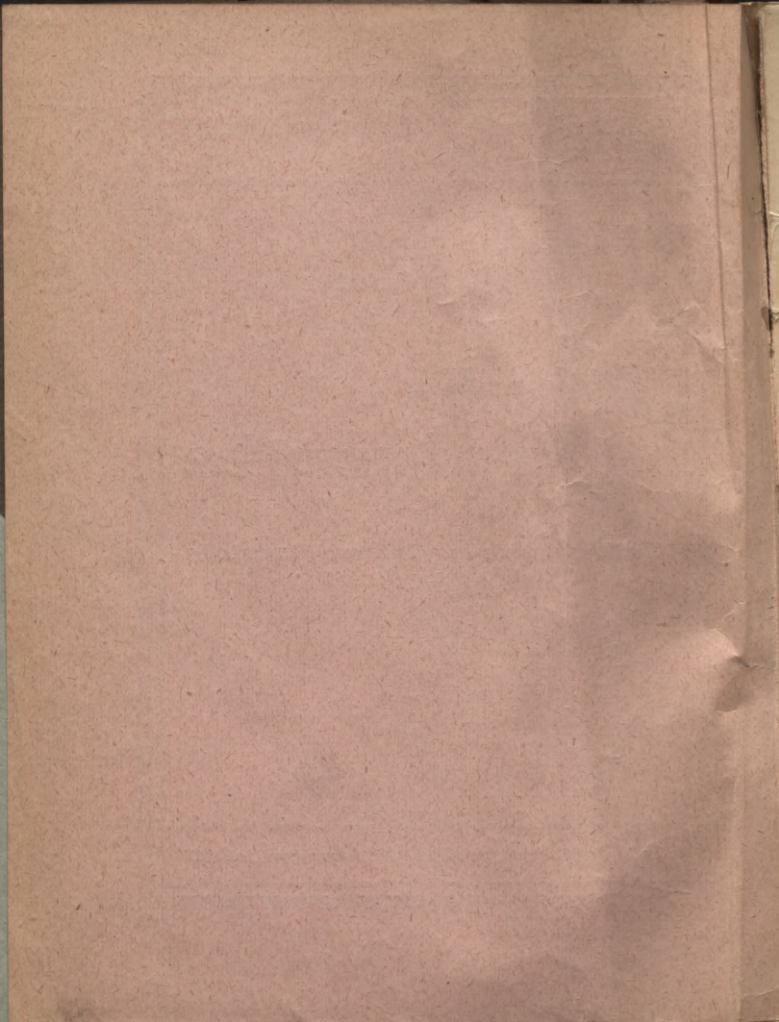
Jevērojami vīri dzīvē un darbā
№. 10

A. Goba

Jēkabs
Zvaigznīte

Tautas atmodas laika rakstnieks
dzīvē un darbā

Izdevis A. Jessens, Rīgā, Kurmanova ielā 18

21
IEVĒROJAMI VIRI DZIVĒ UN DARBĀ Nr. 10

B
810.09

A. GOBA

JĒKABS ZVAIGZNĪTE

TAUTAS ATMODAS LAIKA RAKSTNIEKS
DZIVĒ UN DARBĀ

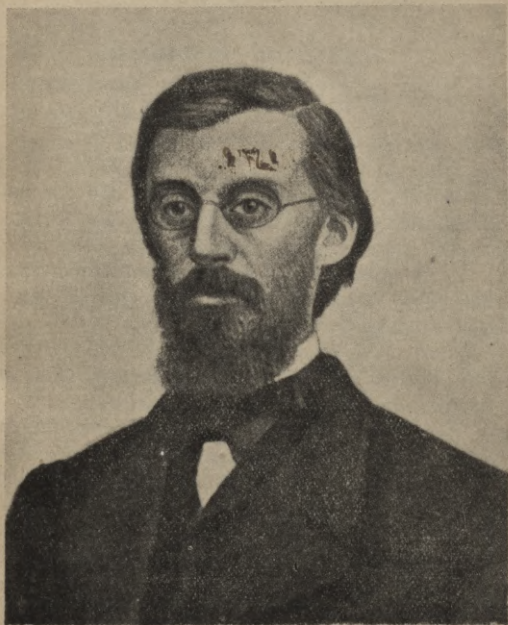
IZDEVIS A. JESSENS, RĪGĀ, KURMANOVA IELA, 18

2

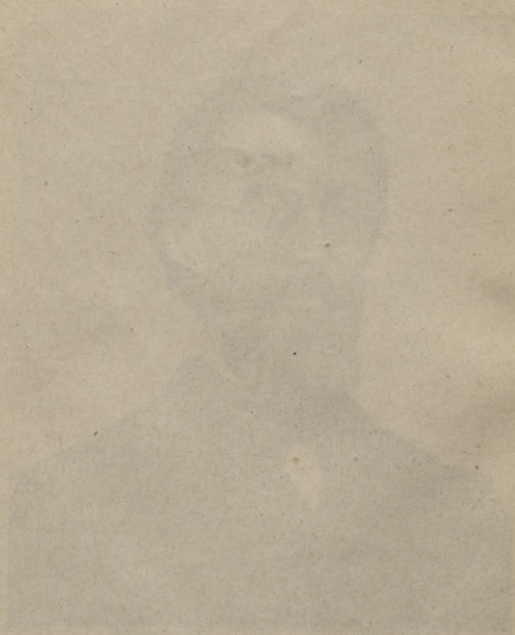
L. V. B.
In. 220.508. ✓

Ē. Pīpiņa un J. Upmaņa spiestuve, Rīgā, Marijas ielā 10.

Jēkabs Zvaigznīte.

Dzimtene un dzimta.

Jēkaba Zvaigznītes dzimtene ir Jaunpiebalgas draudzē Vidzemes vidienā.

Viņa tēvs bija turienes Abrupes krogā par krodznieku. Kad Jēkabs radās šai pasaulē, Zvaigznīšu ģimene Abrupē jau bija nodzīvojusi vairākus augumus, jo kad jaunākā paaudze 1902. g. šo tēvu tēvu mitni atstāja un pārcilāja savus radu rakstus, tad iznāca, ka Zvaigznītes šinī krogā bija nodzīvojuši jau sešus augumus.

Seši augumi — tas nozīmē, ka jau 18. gadu simteņa otrā pusē, kad mūsu zemē valdīja vistumšākie dzimtbūšanas laiki, Zvaigznītes ir bijuši jau mazliet izcilākā stāvoklī, nekā apkārtējie zemnieki. Lai arī krodzinieka amats nebūtu nekāds ievērojams un teicams amats, tad tomēr šinī stāvoklī bija vairāk brīvības, vairāk vietas pašdarbībai, nekā zemnieka sētā. Starp krodziniekiem gadījās arī krietni un centīgi cilvēki, kas rūpējās ne tikai par mantas krāšanu, bet arī par savu bērnu paskološanu. Krodziniekam bija daudz lielākas izredzes savus dēlus pacelt uz augstāka sabiedriskā un izglītības stāvokļa, nekā zemniekam. Starp mūsu tautas pirmajiem augstāk mācītiem vīriem ir labs pulciņš krodznieku dēlu. Tā var teikt, ka krodznieks it kā ātrāk tika valā no dzimtbūšanas un klaušu laikiem, ātrāk tika pie saimnieciskās neatkarības un ātrāk varēja saņemt arī garīgos labumus, ko sniedza jaunie laiki.

Piebalga — tikpat Vecpiebalga kā arī Jaunpiebalga — ir visā Latvijā pazīstams vārds. Agrākos lai-

kos piebaldzēnus daudzināja kā amatniekus un tirgotājus, jaunākā laikā Piebalgas draudzes popularas kā daudzu atklātības darbinieku dzimtene vai darba vieta. Jau pamatskolā skolēns, lasīdams brāļu Kaudzišu „Mērnieku laikus“, domās izstaigā Piebalgu, jo parasti tos notikumus, kas attēloti kādā stāstā, iedomājas rakstnieka dzimtenē. Drīz vien pamatskolnieks dabū zināt arī to, ka Piebalgā ilgāku vai īsāku laiku uzturējušies: Kronvalda Atis, Andrejs Pumpurs, Auseklis, ka no turienes nāk Kārlis Skalbe un vairāki citi rakstnieki, mākslinieki un zinātnieki. Laiķam ne no viena novada nav tik liels skaits studentu mūsu augstskolās, kā no Piebalgas.

Tagadējā Piebalga jau ir stipri vien citādāka, nekā tā bija gadus septiņdesmit, astoņdesmit atpakaļ, kad tur vēl staigāja Jēkabs Zvaigznīte. Jaunie laiki stājas veco vietā, lai arī šis, tas paliek negrozījies no paaudzes uz paaudzi. Paklausīsimies, ko par Piebalgu pastāsta pats Zvaigznīte. Savu stāstu „Bāra bērns“ viņš iesāk:

„Tas jau būs piebaldzēns!“ — tā vidzemniekus citās malās dažreiz dzird sakām, ja vīru ar audekļa baķi ierauga.“

„Kaut nu kāds piebaldzēns uznāktu!“ — dažu saimnieci dzird runājam, ja govys kūtī nobaņojusies, vai līnī samīstīti un sasieti baķos kambarī gul, un naudas trūkst, ko rentei uz muižu nest.“

„Un tad arī nāk šie vīri un staigā pa visu Vidzemi un Igaunzemi. Visur viņi ir pazīstami, visur viņi tiek tāpat cienīti, kā niķoti. Labam bērnam esot daudz vārdu, tā teic sakāms vārds.“

„Tā piebaldzēni visur pazīstami un slavēti un pelti. Bet vai jūs pazīstat pašu Piebalgu, to vīru dzimteni, kas

jums dažā vidū naudu nes? Vai jūs esiet bijuši tai viducī, kuŗu par Vidzemes sirdi un serdi sauc, kur no viena kalna lejā un otrā augšā brauc, kuŗ Vidzemes daiļā upīte Gauja burbulēdama no pakalna iztek un kur šim ūdenim, kas pēcāk kuŗus un laivas nes, šai vietā vēl ar vienu soli pārspert var? Ak, tā ir jauka zemīte!“*)

Citā vietā Zvaigznīte pastāsta šo to vairāk par Piebalgas dzīvi, par piebaldzēnu īpatnībām, tāpat arī par šo draudzīgu bijušo īpašnieku grafu Šeremetjevu, kam arī nopelni pie piebaldzēnu likteņa atvieglošanas:

„Šis teicamais grafa lielskungs saviem pavalstniekiem ir allaž tēva prātu rādījis, bijis pats pirmais, kas Vidzemē savus ļaudis no dienu klausīšanas uz naudas renti atlaida un nav līdz šim nekad saviem apakšniekiem maksāšanas visai lielas cēlis, pats zinādams, ka te, Piebalgā, nekad nevar saimnieki tik lielu renti maksāt, kā citur, jo te mežu un pļavu gluži maz, un saimnieki nedabū no kunga ne vajadzīgo malku, ne balķus, ne citas lietas, bet pašiem malka, balķi, siens, labība u. t. t. no citu kungu muižām 30—40 verstis tālu jāpērk un jāpieved, kas dārgi maksā, tā kā katrā gadā daudz tūkstoši rubļu tiek par to no saimniekiem izmaksāti.“

„Dažs to dzirdēdams iesauksies: tas nav tiesa, jo kad piebaldzēniem viss tā būtu par naudu pērkams, tad tie jau sen būtu izputējuši, tad nevalkātu vis zābakus, melnus kažokus ar lielām krāgām un nebrauktu ar dzelzasu vāģiem un augstiem, krāsotiem lokiem! — Nu, tu neticīgais, nāc man līdz, es tevi vedīšu Piebalgas mājās, tad tu redzēsi, ko atradīsim. Iesim vienās, otrās, tre-

*) „Pēterburgas Avīzes“ 1863. g. № 2.

šās mājās un tā caur visu draudzi pie kādiem 600 saimniekiem. Citās atradīsi divas vai trīs stellas istabā, kur ar mašīnas ātrumu auž, ka ausis cietī jābāž, katrs 30—35 olektes par dienu. Citās atradīsi kurpniekus, citās skroderus, citās galdniekus, podniekus, kalējus, dreimaņus un dažādus citus amatniekus, kas vai vienīgi no amata strādāšanas savu maizi pelna un paši savas taisītās lietas tālu jo tālu pārdošanai izvadā. Liels pulks piebaldzēnu, kas vien tādus amatus nestrādā, atkal ar tirgošanos nodarbojas un brauc dienu pēc dienas uz citām malām, ne vien te pa Vidzemi, bet arī Kurzeme, Igaunzeme, Poļuzeme tiem pazīstama, un pērk linus, linsēklas, kaņepjus, ādas, lopus, vasku un kas vien gadās. Tādi saimnieki, kas nekādus amatus nestrādā, nedz arī ar tirgošanos nodarbojas — te dzīvo gluži nabadzīgi un par tādiem jā-saka, ka tiem ir vairāk raizes, nekā maizes.“*)

Tādus Zvaigznīte pazinis piebaldzēnus gadus septiņdesmit atpakaļ. Blakus viņu tirgošanās un amatu kopšanas garam rakstnieks ierauga arī cenšanos pacelt savu māju saimniecību un izdaiļot savas dzīves vietas ārējo izskatu. Esot apbrīnojama piebaldzēnu enerģija, ar kādu tie nosusinot purvus un pārvēršot posta vietas par tīrumiem vai pļavām. Piebaldzēni pat pakaišus un mēslus iavedot no kaimiņu draudzēm.

„Ar savām ēkām un ērbēgiem daži no piebaldzēniem īsti var lepoties,“ lasām tālāk tanī pašā rakstā, „jo, lai gan, kā minēts, baļkus, ķieģeļus un kaļķus no tāienes jāpērk, tomēr taīsa un būvē it skaīstas mājas, ar augstīem pamatiem, lieliem logiem un skursteņiem. Ēkas būvē-

) „Piebalga“ (Pēt. Avīzes 1863.).

dami, tie neželēlo izdot vai pēdējo grasi, tādēļ ka līdz šim piebaldzēni tāpat kā uz dzimtas zemes dzīvo, jo augstais dzimtskungs solījis nekad saimniekus no viņu mājām nedzīt, ko arī līdz šim viņš un viņa vietnieki pildījuši.

Rodas jautājums: kā piebaldzēnos šāds tirdzniecības un amatniecības gars varēja rasties? Kur cēlonis viņu uzņēmīgajam un kustīgajam garam?

Tām sakne meklējama divi simts gadus atpakaļ — lielajā ziemeļu kara laikā un tanīs notikumos, kas pēc šī gaŗā un neželīgā kara nāca. Krievijas cars Pēteris Lielais, kaŗodams ar zviedriem, pārvērtā Vidzemi un pa daļai arī Kurzemi par postažu.

Jaunpiebalga šai kara ir iepīta arī vēl citādā ziņā. Vēsture stāsta, ka Krievijas cars, starp citu, uzdevis šādu lielā kara īemeslus: Rīgas pastmeīstars Gerts Grens neesot kārtīgi pildījis savus pienākumus pret Maskavas pastu un Vidzemes zemnieki aplaupījuši cara sūtni Vozņicīnu.

Vēlāk izrādījās, ka šis Gerts Grens ir Jaunpiebalgas īpašnieks un arī ka cara sūtnis aplaupīts, pareīzāk saķot — apzagts, Jaunpiebalgas robežās un ka arī vainīgie ir bijuši daži vietējie zemnieki (no Anša-Viekšēļa un Brektu mājām). Tiesa šos zemniekus nosodīja ar nāvi, kaut gan pie izmeklēšanas viņi liecināja, ka sūtņa vāģus ar dažādām mantām tikai tāpēc esot noveduši pie malas, ka krievi šos, kas bija izdzīti kā vedēji, kūtro zirgu dēļ briesmīgi situši. Aiz bailēm viņi esot vāģus ar mantām pametuši un aizbēģuši, pie kam krievi ar pārējiem pasta zirģiem braukuši tālāk.

Kara laikā Jaunpiebalga daudz cieta. Tā jau 1702. gada iebrukumā krievi nodedzinājuši 80 (no 100 tolaik

esošām) zemnieku mājām, iedzīvotājus aplaupījuši un vī-
sādi spīdzinājuši un kādu daļu aizveduši gūstā. Nopo-
stītas arī muižas, baznīca, skola. Šādi iebrukumi atkā-
rtojušies arī turpmākos gados, līdz Šeremetjevs varēja sa-
vam caram ziņot, ka Vidzemē viss ir tā nopostīts, ka nav
ko vairāk postīt.

Pēc Rīgas ieņemšanas sākās mierīgākas dienas. Še-
remetjevs iesniedza caram šādu lūgumrakstu:

„Mazāk ar savu izveicību, bet vairāk ar Dieva žē-
lastību un ar cara kaŗa pulku dūšību viņš (Šeremetjevs)
esot iekarojis Vidzemi. Lai nu šim būtu vecuma dienās
kur papriecāties, tad viņš lūdzot šim dāvināt licentnamu
Rīgā un Piebalgas starosteju ar visiem viņai piedalītiem
piederumiem.“

Cars šo lūgumu ievēroja, un tā abas Piebalgas kļuva
par krievu grafa īpašumu.

Tukšajās mājās jaunais īpašnieks nometināja lielāku
skaitu lielkrievu no Jaroslavas guberņas. Šie kolonisti
gan drīz vien pazaudēja savu valodu, ticību un citas iera-
šas un sakusa ar latviešiem. Par kādreiz notikušo tautu
sajukumu liecina dažas veco piebaldzēnu apģērbu savā-
dības, slaidais augums, gaišāka sejas krāsa un sevišķi
— tirdzniecības un amatniecības gars.

Kad 19. g. s. sākumā pētnieki sāka interesēties par
krievu kolonistiem Piebalgā, tad izrādījās, ka nekādu
krievu še vairs nav, bet gan tikai latvieši, pie tam tādi
sirsnīgi latvieši, kas tautiskās parašas ciena gandrīz vai
vēl vairāk, nekā citos Latvijas apvidos.

Ari vecie Zvaigznītes, tāpat rakstnieks Jēkabs un
viņa brālis Leonards, bija slaida auguma — īsti piebal-

dzēni. Ari zemnieciskais smagums un pasivitate viņos nebija manāma.

Tuvāku ziņu par Zvaigzņiņu ģimenes vecākām paaudzēm nav. Rakstnieks piemin tikai savu tēvu, to raksturodams kā mošu, darbīgu cilvēku, kas apkārtslaistīšanos bez darba turējis par kauna lietu. Tēvs bijis dievbijīgs cilvēks, viņa galvenā grāmata bijusi bībele un viņš labprāt braucis uz kaimiņu draudzēs rīkotiem bībeles svētkiem.

Bērnība.

Jēkabs Zvaigznīte dzimis 22. (10.) februārī 1833. gadā.

Vienīgās ziņas par viņa bērnību uzglabājušās paša Zvaigznītes rakstos. Visbagātākais ziņu avots te būtu stāsts „Līvu Ādams“, ja mums būtu zināma robeža, kas šķir īstenību no izdomas. Bet arī tā, kā bērnības iespaidu raksturojums, kā bērna dvēseles dzīves vēstījums, šis stāsts ņemams vērā. Tur mazo zēnu redzam kā labu apkārtējās dzīves novērotāju un cilvēku raksturu izpratēju.

Dzīvodams krogā, kur nāk un iet gan paši piebalzdžēni, gan ceļinieki no tuvienes un tālienes, viņš dabūja redzēt ļaužu milzumu. Kā jau parasts — krogā netrūkst visādu skatu, īpaši tādu, kas cilvēku var parādīt no smieklīgās puses. Netrūkst tur arī asprātību un joku. Tas viss var uzmanību piegriezt cilvēkiem un sabiedrībai, bet ne klusajai dabai, vientulībai un pārdomām.

Pats rakstnieks atceras tos gadus, kad sācis mācīties grāmatā. Tas raksturo ne tikai attiecības pret tā laika lasāmo vielu, bet met savu gaismas staru uz zēna gara noskaņām un uz vecāku raksturu. Zvaigznīte raksta:

„Vēl mazam bērnam esot, mans lielākais prieks bija stāstus un notikumus klausīties, un lasīt mākošam — pašam lasīt. Bet kur ņemt ko lasīt? Tēva grāmatu plauktā bez bibēles un bībeles stāstu grāmatas maz vien kas bija, un to visu jau no galvas zināju. Katķismu arī

jau reizu reizēm cauri biju izlasījis. Beidzot deva pašu bibeli rokā. Nenobijos vis tik lielu grāmatu rokā ņemams, bet lasīju droši. Kur bija patīkami stāsti, kā par Jāzepu, Latu u. t. pr., tur ar reizes saņemšanos gan pat desmit nodaļas varēju izlasīt. Tā tas iesākumā gluži labi gāja. Pirmai un otrai Mozus grāmatai zināju, kas kurā lapas pusē stāvēja. Bet jau trešā, kur āži un teļi ņudzēt sāka, — jo citādi es to nesapratu, — nemaz tā negāja. Dieva laime bija, ka man lasot neviens klāt nesēdēja, jo biju jau labs lasītājs. Tāpēc tādas vietas, kuras nesapratu, vai kas apnika, klusām pāršķiru pāri. Ijaba grāmatas pirmās un arī pēdīgo nodaļu labprāt lasīju, bet Davida dziesmas un praviešus — bez tiem notikumiem Ecekiēļa un Daniēļa grāmatā — jau nemaz nevarēju ieraudzīt. Visuvairāk Makabiešu, Kēniņu, Laika grāmatas un gabalus no Esteres grāmatas cieniņu, bet kas visuvairāk patika, tas bija Bābeles pūķis un Bels. Kad man kāds cilvēks desmit reizes no vietas to stāstītu, es neapniktu klausīties. Jaunajā derībā visulabāk Jāņa parādīšanas grāmata patika.

Bet nu jau visu biju izlasījis. „Lasi grāmatā!“ (tas ir — bibelē) — gan vecāki dažreiz uzsauca, kad redzēja, ka bez darba biju. Tad atkal ņemu Makabiešus un Esteres grāmatu un par pūķi un Belu no Bābeles. Un tā tas arvien gāja.“

Tālāk rakstnieks apcer veco mācīšanas metodi, kur bērnam gadiem ilgi bija jāpaliek pie bībeles un jāizēdas tai cauri. Vēl bērns nemāk tekoši lasīt, kad jau jānogremdējas veco jūdu likumos, parašās un kronikās. Kad ar sodiem un asarām bērns bībelei ticis cauri, tad vecāki kā atviegloti varēja konstatēt: „Viņš jau bibeli ir izgājis

cauri.“ — „Bet kā izgājis?“ — jautā Zvaigznīte. — „Kas skaita tās asaras, cik bērns tur raudājis un tos žagarus, cik baudījis? Nezinu, vai Dāvidam vairāk asaru bira 51. dziesmu rakstot, kā dažam bērnam lasot. Vecāki, vai jūs to paši saprotiet, ja, vai bībeli esiet cauri lasījuši, kamēr tēvs, māte priekš jums rīksti nepacēla? Bērna gados pie bībeles izlasināti, izraudināti, izkuldināti un visādi izmocīti — nu atkal tāpat dariet ar saviem bērniem. Atmetiet to ieradumu! Dodiet bērniem, kas bērniem der, un ņemiet paši, kas jums nākas! Nekliedziet vis tik daudz par grūtu galvu un prātu, nemeklējiet pie bērniem vainas, skatāties uz sevi pašiem. Gādājiet bērniem, ko viņi labprāt lasa un klausās, tad jums nevajadzēs tik daudz bērzu nopostīt un desmit reiz par dienu uzsaukt: ņemiet grāmatu rokā! Bērni paši uz to mudīsies un vedīsies.“ *)

Izgājis šo grūto bībeles lasīšanas pārbaudījumu cauri, Zvaigznīte vēlāk daudz pūlējās, lai sagādātu latviešu bērniem derīgāku, piemērotāku lasāmu vielu: viņš pārtulkoja labu tiesu jauku pasaciņu.

Otrs gadījums, kur pats Zvaigznīte ļauj ieskatīties savos bērniības gadu pārdzīvojumos un pārdomās, ir raksts „Rauna“.**)

„Vēl nebiju divpadsmit gadus vecs, kad man izdevās tēvu pielūgt, lai, uz Raunas bībeles svētkiem braucot, mani ņem līdz. Lai gan šur, tur, kur tēvam ceļš izgādījās, tiku jau bijis, tomēr tik tālu ne mans prāts, ne es pats nebiju aiztīcis. Mans prieks bija par lieku liels visu

*) Zvaigznītes „Pasaciņu“ pirmās grāmatas priekšvārdā. 1859.

**) „Pēterburgas Avīzes“ 1862. № 1.

to dienu priekš braukšanas un vakarā, lai gan piekūsis biju, ar mokām vien varēju aizmigt.

Rauna! — ak Dievs, kas pie šī vārda viss man prātā nenāca. Un tas tā uz reizes, ar baru, ka lai arī man pieauguša saprašana būtu, arī tad nevarētu pārspēt. Jau tas vārds pats vien man tā ērmīgi skanēja, tā kā viss, ko vien svešādu, briesmīgu dzirdējis biju, pie viņa skaņas ar blāķi man priekšā stādījās. Viss, viss, cilvēki, debess, zeme un ko vien par viņu zināju, man izlikās gluži savāds, augstāks, ko tikai ar godbijāšanu uzskatīt varētu. Par citu visu augstais pilskalns ar saviem veciem mūriem man prātu un domas pagalam bija ieņēmis. Stāstīja, ka mūrī tur esot tik augsti, ka tikai bezdelīga pārskriet vārot. Apakšā, mūrīs, esot pagrabs, kam durvis esot aizbrukušas. Iekšā tur esot kastes ar naudu, bet virsū sēdot melns suns un rādot zobus, kad kāds tuvojoties. Vēl nevienam prātīgam cilvēkam neesot izdevies iekšpusi labi aplūkot. Reiz esot vienu neprātīgu iesūtījuši un tas esot to lielo glāžu lukturi iznesis, kas tagad baznīcā pakārts, bet no tā laika tas cilvēks mēms arī palicis.

Visu ceļu par citu neko vairāk nedomāju, lai arī acis šur un tur lūkojās un dažu ko jaunu ieraudzīju. Prasīt tēvam par visām šām lietām neko neuzdriktējos. Redzēdams, ka tāds domīgs biju, tēvs sāka stāstīt, kas tie par svētkiem esot, kuņus ritā svinēšot. Bet drīz manīdams, ka mans prāts ar citām lietām nodevās, meta mieru.“

Kad zēns ar tādu godbijību pret senlaiku vareno veco pili patiesi ierauga šos mūrūs, viņam brīnums, ka citi ļaudis tik vienaldzīgi: ne priecājas, ne interesējas par to. Daži pat viņai paiet gažām ne acis neuzmetuši.

„Tiklidz kā zirgs bija noglabāts, tad arī biju pie tēva ar lūgšanu klāt, un mēs gājām uz pili. Kas man viss tur manā bērnišķīgā prātā modās, ar kādu godbijāšanu un cienīšanu es katru akmens drupu uzskatīju un ko es visu tur domāju, pagraba caurumu apskatot, cik tumši un tak skaidri šie mēmie mūri man vecu laiku stāstus stāstīja — kas to visu ar vārdiem var izsacīt! Ak, es labprāt tiem mūriem savu muti būtu atdevis, lai viņi tikai man teiktu, kā šie akmeņi še savelti, kā šie grāvji cēlušies un kā viņi par drupām sagrauti? Kas šajos mūros mājojis, kā viņi tur dzīvojuši? Kas tas varenais bijis, kas viņus taisījis, kur tagad tikai kovārņi mājvoja?“

Pie šiem un citiem mūriem, vispār pie sirmajiem pagātnes lieciniekiem Zvaigznītes prāts jau no bērna dienām ir kavējies. Jau agri viņā pamodusies vēlēšanās ieskatīties bijušo laiku tumsā, saprast cilvēku ceļus un tautu likteņus, jau agri viņš sācis pārdomāt: kāds gan cilvēka dzīves mērķis, ja visam reiz jāsakrīt drupās?

Sakarā ar atmiņām par Raunas pilsdrupu pirmo redzējumu, vēlāk, lasot un pārdomājot, gar viņa acīm iet šādas ainas:

„Šie mūri ir un paliek gan mēmi, bet skaidri un patiesi liecinieki, kas pilnā balsī acīm redzot Raunas stāstus izteic. Un kas šie par stāstiem ir? Uzskatiet tak visus tos akmeņus un prasiet, kur kurais gulēja. Sauciet vārdā tos, kas viņus kopā vēla. Redziet, kā viņus citu uz cita vinda, dzirdiet, kā veseļu un ķerļu skaņa atskan ausīs. Lūk, kā tur vaļņi un grāvji izceļas, ūdens tek iekšā — visapkārt. Nu taisa tiltu — —

Un nu nāk bīskaps un priesteri un mūki, viņi nāk Raunai evaņģēlijumu, priecas vēsti sludināt, Dieva mieru

dot. Bet kas tas? Tūlīt viņiem pakaļ nāk vīri ar apbruņotiem zirgiem, paši dzelzīs no galvas līdz kājām iekalušies, un tādu ir liels pulks un tiem ir šķēpi un zobeni.

Lūk, kā tur tumšā naktī pils logi gaiši! No kā tas? Bīskaps ir savus ienaidniekus uzvārējis, tie ir apakš torņa cietumā, kurā neviens vienīgs saules stars ceļu neatrod. Bīskaps ir viņu pils aplaupījis, mantas ir nu viņa pagrabā, un tagad viņš svin uzvaras svētkus, viņš rīko balles. Simtiem sveces deg pa visu pili, viņā ir gaišs kā dienā. Bīskaps un bruņinieki sēd pie galda, zelta un sudraba bīķeņi pildās ar vīnu un tukšojas. Muzika sāk skanēt, katrs bruņinieks sniedz kādai dāmai roku un dejas sākas.

Bet kas tas? Vaktņieks no torņa ziņo, ka ienaidnieki nākot. Katrs grābj zobenu un bruņu cepuri, sveces izdziest un balles muzikas vietā skan kara trumete. Ienaidnieki nāk tuvāk un tuvāk. Viņi sāk jau pilij uzbrukt. Šķēpu un zobenu skaņa iekš- un ārpus mūriem. Kara troksnis pa nakti tālu dzirdams...

Nu ir atkal miers. Bet ārpus pils pie tilta ir pulks laužu ar zirgiem un vāģiem. Vāģos ir maisi un tie maisi ir pilni. Tiltu nolaiž un vezumus visus pils pagalmā iaved. Pils junkurs iznāk, skaita vezumus un maismus, atver noliktavas, vezumi tiek iztukšoti un klētis pildītas. Tie bij raunenieši, kas bīskapam savas gada nodevas atveda, desmitu tiesu no visa, ko viņi no dārza un tīruma bija sakrājuši.

Bet nu nāk citi ienaidnieki. Tie runā svešu valodu. Daudz pils viņi jau ir sagrāvuši. Ciemātu kūpošie pamati un viņu iedzīvotāju liki apzīmē ienaidnieka ceļu. Kas var, aprok savas mantas zemē un bēg mežā un staig-

nos purvos, šaubīdamies, vai arī tur nebūs no salas un bada jānomirst. Ja tīrumos kas uzaudzis, to noēd un samīn poļu jātnieki, un zviedri un krievi dzirdina savus zirgus Raunas skaidrajā upītē, kas drīz pēc tam krāsojas sarkana — — —

Bet arī citādā ziņā šie mūri mums ir par lieciniekiem. Kur ir tie varenie, kas viņus cēla? Kur ir tie spēcīgie, kas viņus aizstāvēja? Kur nu ir visi tie palikuši, no kuŗu vārda nevien Rauna, bet visa Vidzeme trīcēja? Kas rādīs to paliekamo mantu, ko tie mums sakrājuši? Ak — par velti varam jautāt, prasīt, meklēt un kārot. Viņu pišļus sen Raunas upīte ir uz jūŗu aizskalojusi. No viņiem cits nekas nav atlicis, kā tie mūri, mēmi, bet taisni cilvēka un darba nepastāvības un niecības liecinieki. Kur pirms gadu simteņiem augsti valdnieki, bruņinieki un dāmas ballēja, tur nu tikai kovārņi savus perēkļus taīsa. Kur agrāk visi drošību un patvērumu meklēja, tagad no tās vietas visi bīstas, ar apsegtu galvu gaŗām iet, tur ne acīs neuzmet.

Vienīgi tas ir pastāvīgs un paliekams, ko tu savā dzīvībā saviem brāļiem par labu dari. Tāda sēkla izsēta, dīgst, pilnojas, zied un nes augļus svētīgi turpmākiem laikiem.“ *)

Pie šādas atziņas Zvaigznīte, protams, nāca vēlāk, bet viss tas jau sakarā ar zēna gadu dziļajiem pārdzīvojumiem.

Bez novērojumiem dzīvē, šinīs gados Zvaigznīte iekrāja vēl citu dārgu mantu: to bagāto, daiļo latviešu valodu, kas viņam deva iespēju veikt literariskus dar-

*) Zvaigznītes apcerējums „Raunā“ („Pēterb. Avīzes 1862. № 1)

bus. Sākot ar seminara laikiem, tāpat turpmākos gados, pastāvot to laiku vāciskajai izglītībai un vāciskajam garam — skaidrā latviešu valoda varēja tikai saduļķoties, sajaukties ar ģermanismiem. Zvaigznīte to ir paturējis skaidru, jo nav atteicies arī vēlāk uzmanīgi klausīties, kā runā pati tauta.

Cimzes skolotāju seminarā.

Kad bija saņēmis vajadzīgo pirmmācību un tāpat jau puslīdz pārvaldīja vācu sarunas un literarisko valodu, Jēkabs Zvaigznīte 1850. gada otrā pusē iestājās Cimzes seminarā. Viņam bija septiņpadsmit gadu jau aiz muguras.

Valkas draudzes skolotāju seminars, ko ar Vidzemes muižniecības lēmumu un arī ar viņas līdzekļiem 1839. g. atvēra Valmierā un kuŗa pirmais ilggadīgais direktors bija Jānis Cimze, ap to laiku bija jau pārcelts uz Valku. Tautā šī mācības iestāde bija pazīstama kā Cimzes seminars un viņa audzēkņus parasti sauca par „cimzeane-riem“, cimziešiem.

Desmit gadu garajā pastāvēšanas laikā seminars bija jau paspējis iegūt daudz draugu un pietiekošu populari-tati tautā. Viņā bija mācījušies tādi atklātības darbi-nieki, kā Jānis Ruģēns (kas jau agri pirms tau-tas nacionalās atmodas laika rakstīja cerību pilno dzejoli „Kad atnāks latviešiem tie laiki, ko citas tautas tagad redz...“ un kuŗam pirmajam Latvijā uzcēla kapa pie-miņas zīmi ar uzrakstu latviešu valodā „Dzejnieks“); Davids Cimze (direktora brālis; viņam daudz no-pelnu tautas meldiņu savākšanas un apstrādāšanas darbā; vai pašas skaistākās dziesmas pazīstamajā „Dzie-smu rotā“ ir D. C. apstrādātas); Jānis Kaktiņš, Juris Neikēns (pazīstamais rakstnieks un mācītājs, „Cēla biedra“ redaktors-izdevējs un čaklais skolas dar-binieks); Juris Caunīts (arī viens no pirmajiem

tautiski apzinīgajiem skolotājiem un „Dziesmu kroņa“ izdevējs, arī rakstnieks); Ā d a m s T ē r a u d s (tālu pazīstams skolotājs un skolas grāmatu autors; vēlāk Valkas pagasta skolotāju seminara direktors). Bez tam labi daudz citi, kas šai mācības iestādē bija nopietni sagatavojušies darbam skolas druvā.

Ne tikai šie audzēkņi bija labs paskubinājums katram jaunpienākušam censties un kaut ko panākt, bet sevišķi liela nozīme bija seminara direktoram Jānim Cimzem. Cimze, kas bija sagatavojies savam amatam ārzemēs, bija sevišķi ievērojams pedagogs. To liecina visi viņa audzēkņi. Viņa nolūks bija — dot saviem audzēkņiem, nākošajiem skolotājiem vispusīgu izglītību. Viņš lika lielu svaru uz izglītību muzikā, dziedāšanā, pedagoģijā. Arī latviešu valodas mācīšanai, kaut arī tolaik vēl bija īsti vācu kundzības laiki, viņš piegriezta vajadzīgo uzmanību un veikli prata savus audzēkņus uzvadīt uz pareizā ceļa. Tā viņš pastāvīgi deva padomu, mācoties latviešu valodu, neskatīties tikai uz to, kā tā vai cita doma izsakāma vācu valodā vai kā tā izteikta garīgos rakstos, bet gan vienmēr jautāt: kā tādā gadījumā runā pati tauta?

Par nopietno darbu seminarā jau liecina arī tas, ka muižniecībā un garīdzniecībā šad un tad, īpaši sākumā, bija manāms kā nemiers ar Cimzi, jo tas uzāudzinoņt augstprātīgus skolotājus. Vecā gara muižniekiem un mācītājiem gribējās redzēt skolotājus kā tādus pašus paklausīgus un pazemīgus klausu ļaudis, kam nav ne savu uzskatu, ne domu, bet kas rikojas kā automats pēc sava priekšnieka pavēles. Lai arī Cimzes viens bauslis bija: miermīlība, tad tomēr viņa audzēkņi parādīja arī neapšaubāmu patstāvības garu.

Turpmākos gadu desmitos gan uz Cimzi jau paši jaunlatvieši sāka skatīties greizi, jo viņš par daudz bija ieaudzis vācietības garā. Tā dedzīgais tautietis Kronvalda Atis, kādreiz ienākdams pie Cimzes, to uzrunājis latviski. Cimze paklusām lūdzis, lai runā vāciski, jo citādi viņš varot pazaudēt savu vietu. Kronvalds to negribēja saprast un nevarēja to Cimzem piedot. Bet tanīs laikos jau arī Zvaigznītes vairs nebija šinī pasaulē.

Zvaigznīte seminarā mācījās parastos trīs gadus (1850.—1853.) un laikam gan būs ne tikai sevišķi labas sekmes uzrādījis, bet arī ieguvis Cimzes uzticību, jo četrus gadus pēc seminara nobeigšanas Zvaigznīti, tāpat kā agrāk Neikenu, viņš aicināja uz seminaru atpakaļ — šoreiz jau kā skolotāju un audzinātāju.

Šos četrus gadus Zvaigznīte bija pavadījis kā skolotājs, ilgāku laiku būdams Virķes muižā par mājskolotāju, jo šādā vietā atlika vairāk brīva laika izglītības turpināšanai un varēja jau ķerties pie pirmajiem literariskajiem darbiem. Zvaigznīte uz augstskolu gan netika, kā tas bija tanīs gados izdevies Valdemāram, Baronam, Alunam, Neikenam, bet viņa simpatijas, viņa uzskati, viņa pasaules izpratne tomēr attīstījās apmēram tādā pašā virzienā, jo turpmākie gadi rādīja, ka Zvaigznīte augšminēto tautiešu vidū ieņēma vietu kā līdzīgs starp līdzīgiem.

1856. gada otrā pusē Rīgā bija sācis iznākt nedēļas laikraksts „Mājas Viesis“, kuŗa redaktors gan bija vēl no veclatviešiem — Ansis Leitāns, bet laba daļa līdzstrādnieku — tā sauktie jaunlatvieši, gan Tērbatas augstskolas studenti (Barons, Valdemārs, Alunans), gan arī citi, kas šiem garā bija tuvu, piemēram, B. Dīrikis, J. Caunīts, K. Biezbārdis. Arī Zvaigznīti ieraugam viņu vidū. Kad

tur parādījušies pirmie Zvaigznītes raksti — nav iespējams noteikt, jo tanīs laikos rakstiem likt apakšā savu pilnu vārdu reti bija parasts. Lielākā daļa rakstu ir parakstīti tikai ar kādu šifru vai arī pavisam bez paraksta.

Jau 1857. gadā „Mājas Viesī“ lasām kādu neapšaubāmu Zvaigznītes rakstu (parakstīts ar Z.) — „J a u n s u n t a k v ē c s“, kur viegli tekošā valodā aprakstīts Vidzemes lauku tirgus skats. Tas esot noticis P. (Piebalgas?) draudzē. Rakstītāja vēribu saista tirgus nabagi, kas griež uz sevi tirdziniķu uzmanību ar dziedāšanu, pātaru skaitīšanu un visādām noslēpumainām darbībām, it kā ar burvībām, it kā ar dāvanu pasniedzēju svētīšanu. Rakstītājs novēro, ka saimnieces un saimnieki viens pēc otra nāk pie nabagiem, nes maizi, vilnu, gaļu, un nabagi to saņem un dod kaut ko pretī, ko saimnieces saņem un rūpīgi paglabā.

Šāds tirgus apraksts var viegli izvērsties par stāstu (kā, piemēram, Poruka „Ubagi gada tirgū“) un šādā aprakstā jau pamanām Zvaigznītes novērotāja un stāstu rakstnieka spējas. Šī īsā kulturvēsturiskā skicīte nobeidzas ar vārdiem:

„Dzirdēju arī dažu labu tautas dziesmu padziedot, gan pa vienam, gan pa trīs, četri kopā. No „tirgus“, kā viņu sauca, es nekā nevarēju nozīt, no pirkšanas un pārdošanas nekā neredzēju. Dažs gan kādu āža ādu atnesa dzeramai naudai, ko kupčis tūlīt „nodīgēja“. Un pilsētas beķeris bij. Viss man tā izlikās kā kādī gada svētki, kur pēc vecas parašas, kopā sanākdami, izdzīvojas un izpriecājas un izdejojas. Tādas sanākšanas kaut vēl vairāk būtu, bet kaut māju ticība zustu.“

Še pamanām arī to domu, kas plašāk iztīrāta

Zvaigznītes šķietamā rakstā „Par krogiem“ („Pēterburgas Avīzēs“ 1862.), kur izteiktas domas, ka krogus nevajadzētu pavisam atņemt, bet gan pārveidot par tautas namiem, kur tautai sapulcēties, aprunāties, palasīties laikrakstus un kur jaunie ļaudis varētu arī padejoties un padziedāt.

Par skolotāju un audzinātāju Cimzes seminarā Zvaigznīte sabija tikai divus gadus. Jādomā, ilgāk negribēja ciest vāciskās skolu valdes spaidus. Ja jau uz Cimzi muižnieki un mācītāji skatījās ar aizdomām, tad Zvaigznīte, kuŗa ceļš neapšaubāmi griezās uz jauno laiku paudēju pusi, viņu acīs bija vēl ļaunāks.

Šie jaunie, ar Tērbatas latviešu studentiem, priekšgalā, sludināja, ka latviešiem jāsāk jauns dzīves posms, ka no zemnieku nebrīvās kārtas viņiem jātop par tautu. Jau tolaik manīja vēsmas, kas deva cerību, ka arī klausās atceļš, manīja zīmes, kas liecināja par latviešu turības pieaugšanu, par latviešu cenšanos savus bērnus skolot un pacelt augstākā saimnieciskā un garīgā stāvoklī, nekā viņi paši ir bijuši. Šie jaunie mūsu inteligēntie spēki tad arī sludināja, ka latviešiem nav jākaunas būt par latviešiem, bet gan jāciēna sava valoda un sava tauta, jo viņai ir cienījama pagātne un viņai gaidama vēl cienījamāka nākotne. Spožākā zvaigzne jaunlatviešu vidū bija Juris Alunans, īsts idealists, gandrīz vai fantasts, kas runāja par tādām lietām un cerēja uz viņu drīzu piepildīšanos, par ko vecie tikai galvas vien kratīja. Un Zvaigznīte, kā turpmākie gadi rādīja, taisni Alunanam bija vistuvākais domu biedrs.

Zvaigznītes stāvoklis seminarā kļuva grūts. Tā zināma kāda vēstule, kur skolu padomnieks fon Klots, kas

bija tuvākais seminara priekšnieks un kas arī Cimzem bija sagādājis dažas nepatīkšanas, seminara direktoram, starp citu, raksta:

„Sakāt Jūs arī Zvaigznītes kungam, ka mēģināšanos latviešu vai vācu pantu taisīšanā atrodu par nederīgu un lūdzu to atmest.“

Tā vācu muižnieks strupī pateica, ka latviešu skolotājs, pat seminara skolotājs, nedrīkst nodarboties pat ar rakstniecību. Gan paši vācieši bija nodibinājuši „Latviešu Draugu Biedrību“, kuŗas mērķis bija kopt latviešu valodu un literatūru, bet pašiem latviešiem vajadzēja palikt malā. Arī šo pienākumu viņi gribēja paturēt savās rokās, neizlaist no savas gādības latviešu rakstniecību, kuŗā jau sāka pamazām ņemt dalību arī paši latvieši. Šo novādu gan vācieši visagrāk pazaudēja, jo drīz vien pēc tam latviešu rakstniecība pilnīgi pārgāja pašu rokās.

Bet atsevišķu rakstnieku likteni tādi notikumi varēja šā vai tā sarūgtināt. Vācu aizbildnieciskais gars arī Zvaigznīti izstūma no seminara, kaut gan šis tautietis ļoti labi zināja, cik liela un atbildīga loma ir seminara skolotājam un ka nav auglīgākas zemes jaunu ideju sēklai, kā nākošie skolotāji.

Ko tad Zvaigznīte bija padarījis rakstniecības druvā pa šiem pāra gadiem? Gan jāsaka, ka viņš ir daudz, daudz vairāk rakstījis, nekā nodevis iespiešanai. Bet arī tā — seminara skolotāja laikā Zvaigznīte sāka pārstrādāt latviešu valodā tās pasaciņas bērniem, par kuŗu vajadzību bija pārliecinājies, mocīdamies pie bībeles un citiem bērnam garam nepiemērotiem rakstiem tēva mājās.

Jau 1859 g. Jelgavā Reihera apgādībā iznāca „Pasaciņas priekš bērniem“. Tur ir šādas pa-

sakas: „Par Ancīti un Grietiņu“. „Par vienu princesi“. „Par stārķiem“. Par šķiltavām“. „Par vilku un septiņiem kazlēniem“. „Par to, kā vienam izdevās“. „Par nesmuko jauno pīlīti“. „Par žīdu krūmos“. „Par trim slīņķiem“. „Par Ikšķili“. „Par gudriem ļautiņiem“. „Par salmu, ogli un pupu“. „Par eglīti“. „Par treis veirim mežā“ (aluksniešu izloksnē).

Šīs pasakas ir pārstrādātas pēc vācu pasaku krājēju brāļu Grimmu pasakām un pēc dāņu pasaku meistara Andersena darbiem. Kā Andersena pasakas var minēt: „Par nesmuko jauno pīlīti“, „Par šķiltavām“, „Par stārķiem“, bet vairums tomēr ir no brāļu Grimmu krājumiem.

Zvaigznīte bija atradis labu priekšzīmi. Tā dānis Andersens bija ne tikai pasaku meistars, bet arī īsts dzejnieks un idealists, nabagu vecāku dēls, kas ar savu nenogurstošo centību bija ticis uz priekšu. Te bija kas radniecīgs latvju censoņiem. Un brāļi Grimmī ievērojami ar to, ka tautas pasakām tuvojās ar lielu uzmanību, milestību un cienību. Tautas pasakas viņi neuzlūkoja vis vaīrs no joku puses vien, neskatījās uz viņām kā uz vecu laiku nederīgām lietām, bet gan kā uz dziļu, vecu gudrības avotu, kas atradis dzejisko pasakas gultni, bet savā būtībā nes daudz, daudz nopietnības un dailes. Šī brāļu Grimmu cienība pret tautas gara mantām, tautas pagātnei, tautas valodu un vienkāršo ļaužu dzīves gudrību — darīja iespaidu ne tikai uz Zvaigznīti, bet arī uz vēlākiem mūsu rakstniekiem, piemēram uz Auseklī, kurš veco lielvārdiešu valodās tāpat klausās un atzīst tās par labāko skolu kaut kuram rakstniekam.

Latviešu lasītāji Zvaigznītes tulkotās pasakas sa-

prata, saņēma ar prieku, tā kā drīz vien varēja parādīties otrais un trešais krājums (1861.), kur tāpat pasaku vai-
rums ir no Grimmu krājumiem. Pirmā krājuma ievadā Zvaigznīte paskaidro tos motīvus, kas viņu pamudinājuši šādas pasaciņas tulkot. Tie ir — latviešu bērnu sapra-
šanai piemērotas literatūras trūkums. Viņš cer, ka bēr-
niem pie šīm pasaciņām nebūs tik daudz asaru jālej, kā
bibeli lasot.

Viņš paredz jau dažus iebildumus, ko cels pret grā-
matas saturu un valodu. Tanīs baznīcas gara valdības
laikos ne tikai mācītājam, bet vēl vairāk vienam otram
vecam cilvēkam, kas pazina tikai garīga satura rakstus,
šādas pasakas varēja likties nevajadzīgas, pat kaitīgas.
Īpaši tanīs apvidos, kur bija izplatījušās hernhutiešu mā-
cības, uz laicīga satura rakstiem skatījās greizi, jo tur
ari skaistās tautas dziesmas un tautas pasakas centās iz-
skaust. Laicīgie raksti, īpaši pasakas, nomaldinot kri-
stīgu cilvēku no pareizā dievbijības ceļa, mācot smieties,
kas nepiederoties īstam kristīgam cilvēkam. Zvaigznīte
pasaciņu priekšvārdā raksta:

„Uz to nu šo grāmatiņu esmu gādājis un cerēju, ka
bērni viņu bez uzsaukšanas un uzdzišanas lasīs. Bet ne-
saku vis: par ko ar tādām pasakām laiku nokavēt? Kad
Dieva vārdus mācīsies? — Tas tāpat būtu, kā kad sacītu:
par ko bērniem pienu dot? Kad tad mācīsies cūkas gaļas
taukumu ar kāpostiem ēst? Pagaidiet tik: — silts nāk
ar sildīšanu, gards ar gaidīšanu. Zalamans-mācītājs
saka: „Savs laiks ir smieties, savs laiks ir raudāt u. t.
pr., visam darbam ir savs laiks.“ Kad cilvēks priecāsies,
smiesies, ja ne jaunībā. Tādēļ esat vien par to gluži mie-

rīgi un dodiet šo grāmatiņu bērniem rokā: uz elli vis ne-
aizvedīs, par pasaules bērniem tādēļ vis nepaliks.“

Un par valodu Zvaigznīte saka: „Ticu, ka dažs labs
gan daudz svešādu vārdu un vārdu locīšanu atradis. Ne-
vajag par to izbīties, latviešu valodai tas neskādēs vis.
Esmu cīties tā rakstīt, kā manā pusē runā. Tādēļ ne-
maz neesmu uz to raudzījies, vai priekš manis jau kāds
tā bij rakstījis, vai nē.“

Te Zvaigznīte, līdzgi Grimmīem, piegriežas neiz-
sīkstošajam, bagātajam tautas valodas avotam. Tāpēc
jau arī viņa tulkojumi arī mūsu dienās vēl pat labi la-
sāmi. Kā pasakas — viņa tulkojumi pat teicamāki par
jaunajiem, modernajiem cittautu pasaku latviskojumiem.

Otrās grāmatas priekšvārdā Zvaigznīte šo to pa-
stāsta par pirmās grāmatas likteni. Viņa grāmatai un
šīm pasaciņām neesot bijis augstu labvēļu. Pat cenzura
viņa grāmatiņu uz veselu gadu aizturējusi. Laikam šau-
bījās, vai šāda laicīga lasāmā viela nesabojās latviešu
bērnus. Viņš jau sācis šaubīties, vai nebūšot strādājis
par velti. Bet tad atzinība nākusi no citas puses: no
lasītājiem. Īpaši bērni pasaciņas lasījuši ar lielu prieku
un arī pieaugušie tās labprāt ņēmuši rokā un pēc tam
viņu lūguši, lai tādas vēl sagādā. Ari valoda viņiem pa-
tikot*).

*) Tagad būs vairs ļoti maz cilvēku, kas atminēsies Zvaigznīti
redzējuši paši savām acīm. Pie šiem retajiem piederēja vecais rakstnieks
Kaudzītes Matiss un viņa kundze. Pirmais Zvaigznīti redzējis pēc
„Pasaciņu“ iznākšanas (pēc 1861.), kad tas ciemojies Piebālgā un atnācis
uz baznīcu. Tas bijis slaiķis, bet patieva auguma cilvēks gaišā nātnā
uzvalkā, kāds apģērbs tanīs laikos uz laukiem bijis neparasta lieta.
Ļaudis šo tautieti redzēdami piedūruši viens otram pie sāniem un sa-
čukstējušies: Lūk, tas tur ir Zvaigznīte, tas skolotājs, „Pasaciņu“ un

Kāda pasaka bija tulkota arī maleniešu (aluksniešu) izloksnē. Šo malenisko izloksni Zvaigznīte vēlāk izmantoja „Pēterburgas Avižu“ zobgalī. Mācījies viņš to būs dzīvodams uz laukiem pie saviem radiem. Viņa māsas bija aizprecētas uz šiem maleniešiem un tā Zvaigznīte viņu valodu padarīja „slavenu“.

Kad Zvaigznīte 1859. g. atstāja Cimzes semināra skolotāja vietu, viņš idejiski jau bija ļoti tuvinājies Jurim Alunanam. Nākošā gadā iznākušajā rakstu krājumā „Sēta, daba, pasaule“, trešā grāmatā Zvaigznītes raksti ir blakus Alunana rakstiem un var redzēt, ka viņi saprotas. Varētu vēl pieminēt arī Bernhardu Dirīki, kurš bija pirmais, kas „Mājas Viesī“ sniedza atzinīgas atsaukmes par Zvaigznītes rakstiem*).

Ne katram būs zināms, ka Zvaigznīte bija arī muzikis. Ne tikai vispār Cimzes audzēkņi bija skolotāja stāvoklīm pietiekoši izglītoti muzikā (viņi parasti izpildīja arī ērģelnieku vietas), bet daži no tiem drīz vien parādījās kā ievērojami muzikas un dziedāšanas veicinātāji un kopēji. Jau pirmo gadu izlaidumā redzam Dāvidu Cimzi, J. Cauniti, J. Kaktiņu, vēlāk nāca citi. Arī Zvaigznīte ne tikai labs muzikis-izpildītājs, kas šur vai tur no-

„Maleniešu“ sarakstītājs!... Vēl ļaudis stāstījuši, ka Zvaigznīte par savām pasacīņām saņēmis 70 rubļu lielu honorāru, kas viņa cienību ļaužu acīs tikai pavairojis.

Kaudzites kundze atminas Zvaigznīti sakarā ar viņa gaŗajiem pirkstiem un spēlēšanu (tāpat kā Neulands). Tas bijis laikam tāni pašā dienā. Zvaigznīte ciemojies arī skolā un tur spēlējis uz ērģelēm un rokas izliecis tā, ka ērģeļu kauliņus skāruši tikai paši pirkstu gali. Sakarā ar šādu spēlēšanu tad viņai, kā mazai meitenei, Zvaigznīte paglabājis atmiņā.

*) „Latviešu raksti 1860. gadā“ („Mājas Viesī“ 1861.).

nācis, kur bija klavieres vai ērģeles, ar lielu prieku sēdās klāt un klausītājus valdzināja ar savu spēli*). Kad brāļi Cimzes sāka vākt un apstrādāt dziesmas savai, tagad tāļu pazīstamajai, „Dziesmu rotai“, arī Zvaigznīte ņēma pie tā dalību. Tā tur IV. daļā („Lauka puķēs“) ar viņa vārdu parakstīta dziesma „Es stāv' uz augsta kalna un skatos jūrīnā“ un V. daļā dziesma „Daba pastāv, cilvēki pārgrozās“, kurai arī vārdus pats tulkojis pēc vācu dzejnieka Rikerta.

*) Par Zvaigznītes pārbaudišanu mūzikā zeminara nobeigšanas dienā maza piezīme uzglabājusies mācītāja Neulanda atmiņās, kad pēdējais bijis ieradies Valkā, lai iestātos seminarā. Neulands raksta:

„Un tad Zvaigznīte spēlēja ērģeles; to es pazinu, tas bija no mana tēva draudzes, no Jaunpiebalgas; kas tam bija par gašiem un veikliem pirkstiem! Un tad laida ar rokām un kājām, ka tīri bailes uznāca: vai arī tev šie būs tāpat jādara?“ („Mani jaunības laiki“ I). Šīni grāmatā atrodam vienu otru ziņu, kas ļoti labi raksturo tā laika apstākļus tikpat ar pirmo māju iepirkšanu, tāpat arī skolu lietu. Šis tas pastāstīts arī par Cimzi un viņa seminaru.

Pēterpilī.

Sešdesmito gadu sākumā Pēterpilī viens pēc otra sarožas ievērojamākie jaunlatvieši. Kā viņi vispirms bija satikušies Tērbatā (sākot ar 1856. g. un rakstijuši „Mājas Viesim“), tā nu viņi pulcējās tālajā krievu pilsētā, kur 1862. g. sāka izdot arī savu laikrakstu „Pēterburgas Avīzes“. Kā pirmais no šī pulciņa Pēterpilī bija apmeties Kr. Valdemārs. Viņš ieņēma jau ievērojamu stāvokli, tika pat augstākās aprindās uzlūkots kā labs jūrniecības un tautas izglītības lietas pazinējs. Pēc tam tur devās J. Alunans, Kr. Barons, Dāvids Cimze un daži citi, to starpā arī Zvaigznīte. Pēterpilī viņi jutās brīvāk, tur neglūnēja pakal Baltijas konservatīvo vācu acis.

Pa to laiku vēl iznāca grāmatiņa „P a r m a l e n i e š i e m“ (Jelgavā, Reihera apg., 1860.), ko Zvaigznīte bija pārstrādājis pēc vācu tautas stāstiem par šildiešiem (Schildbürger). „Malenieši“ drīz vien kļuva par plaši pazīstamu grāmatu. Maleniešu jokus Zvaigznīte tik vienkārši un labi bija pratis izstāstīt, ka šie jautrie nostāsti kļuva it kā par tautas īpašumu un tika stāstīti līdzās tautas pasakām.

Tanī pašā gadā iznāca J. Alunana sastādītā rakstu krājuma „Sēta, daba, pasaule“ trešā grāmata, kur iespiests Zvaigznītes apcerējums „Par latviešu tautas dziesmām“. Var teikt, šie pirmoreiz noteikti un skaidri parādījās Zvaigznītes garīgā tuvība jaunlatviešiem, latviešu nacionalajiem sapņotājiem un dzejniekiem. Īpaši Jurim Alunanam viņš likās tuvs. Šinī apcerējumā Zvaigznīte

parādīja arī lielu nopietnību un dziļu izglītību, kurai netrūka arī mākslinieciskās smalkjūtības. Viņš bija pirmais no latviešiem, kas runāja tik nopietnu vārdu par tautas gara mantām un dzejas jautājumiem.

Reizē ar šo apcerējumu var minēt arī otro, kas jau iepriekšējā (1859.) gadā bija iespiests „Mājas Viesī“ un arī pārcilāja dažus mūsu dzejas jautājumus. Raksts saucās „Dziesmas, rīmes un tas jaunais sakāms vārds“ un pagāja, kā jau laikrakstā iespiests, puslīdz nepamanīts garām.

Pēterpilī Zvaigznīte dabūja virsskolotāja vietu. Mācīdams sveštautiešu bērnus, Zvaigznīte nepiemirsa arī latviešu skolas vajadzības. Jau Neikens un Valdemārs bija nākuši pie atziņas, ka liels kavēklis latviešu tautas izglītības gaitā ir labu skolas grāmatu trūkums. Arī Zvaigznīte ķērās pie mācību grāmatu sastādīšanas. Tā jau 1862. g. viņam rokrakstā ir gatava „Ģeogrāfija“ un tanī laikā viņš strādā pie sevišķa vadoņa ģeogrāfijas mācībā, kas lai būtu noderējusi skolotājiem kā rokas grāmata pie šī priekšmeta pasniegšanas.

Ap 1861. g. Rīgas latvieši, pievienojoties arī pēterpiliešiem, sāka nopietni domāt par īpašas latviešu zinātniskās biedrības dibināšanu. Pastāvēja gan tā sauktā Latviešu draugu biedrība, kurās mērķis bija — kopt latviešu valodu un literatūru, bet tā bija vācu mācītāju rokās. Šī biedrība uz jaunlatviešiem skatījās greizi, neatzina tos ideālus, kas šur tur paspīdēja „Mājas Viesī“. Latviešu jaunajai inteliģencei neatlika nekas cits, kā mēģināt dibināt savu īpašu centru, savu biedrību, kas būtu no valdības atļauta un tādēļ varētu atklāti un droši darboties.

Lai izgādātu šādas latviešu biedrības atļauju, daži tautieši nobrauca uz Pēterpili. Apspriežoties ar turienes latviešiem un izpētot apstākļus, izrādījās, ka uz atļauju maz izredzes. Nu vienojās par to, ka jādibina jauns laikraksts, kas jau arī jaunās biedrības statutos bija paredzēts. Jaunajam laikrakstam vajadzētu iznākt Pēterpilī, kur to tik ātri neķertu Baltijas vācu muižniecības un garīdzniecības dusmas*).

Par jaunā laikraksta redaktoru tika izredzēts jūsmīgais idealists Juris Alunans un pats laikraksts nosaukts par „Pēterburgas Avīzēm”. Pēterpilī nebija īpaša latviešu izdevumu cenzora, tāpēc Valdemārs, izlietodams savus sakarus ar valdības aprindām, panāca, ka tādu iecēla un nu nebija laikraksts jāsūta cenzēšanai uz Rīgu. Vēl patīkamāks bija tas panākums, ka šis jaunais cenzors nebija nekas cits, kā pats Kr. Valdemārs. Latviešu jaunajam laikrakstam nu radās tāda brīvība, kāda nebija nevienam citam latviešu izdevumam.

„Pēterburgas Avīžu” pirmais numurs iznāca 1862. g. 14. jūlijā. Tur, starp citu, bija iespiests J. Zvaigznītes skaistais apcerējums „Runa”, par kuŗu jau bija runa, K. Biezbārža „Krievu valstības gadu tūkstotis” un K. Barona un E. Dünsberģa dzejoļi. Otrā numurā lasām Zvaigznītes uzaicinājumu skolotājiem grāmatu apgādāšanas jautājumā (viņš liek priekšā organizēt iepriekšēju parakstīšanos, lai skolas grāmatu izdevējiem nebūtu jābaidās no riska). Otrā numurā bija iespiests arī raksts „Valstību un tautību ziņas”, kuŗa autors, pēc stila spriežot, ir

*) Par „Mājas Viesi” jāsaka, ka to vācu dusmas jau bija ķērušas un viņa izdevējs Platess (arī vācietis) redaktoram Leitnam lika saprast, lai jaunlatviešu rakstus rūpīgi sijā. „M. V.” valoda pēc tam palika klusāka.

pats redaktors Juris Alunans un kas jau skaidri izsaka labu daļu no „Pēterburgas Avižu“ programmas. Tur bija daudz kas tanīs laikos neparasts, tur bija vārdi, kas tik ļoti atšķirās no veco „Latviešu Avižu“ valodas. Kur „Latviešu Avizes“ sludināja kristīgu pazemību un mācīja šo pasauli uzskatīt tikai kā sagatavošanās laiku uz viņu pasauli; kur vācu mācītāji centās iekalt, ka latvietis ir tikai kalps un par kalpu viņam jāpaliek, bet zemes kungi, visa intelīgence un šīs pasaules labumu izmanto-tāji var būt tikai kungi, tur „Pēterburgas Avizes“ rakstīja:

„... Dažs labs sacīs: avizes tikai par laicīgām lietām ziņas dodot un par mūžīgām maz runājot. Un īpaši šīs avizes (t. i. „Pet. Avizes“) mazāk runāšot par misioneres darbiem, par kristīgu draudzi, par Dievu vārdu mācību. Sacīs: kāda daļa esot Dieva valstībai ar pasauli? kāda daļa Kristum ar Belijalu? Tādiem, kas tā jautātu, īsāki nevar atbildēt, kā prasīdams: kas tad īsti Dieva valstība un pasaule ir? Jeb vai tas jau sevi pie Dieva valstības drikst pieskaitīties, kas „Kungs, Kungs!“ saka, jauki par Dieva valstību māc runāt u. t. pr.? Apustulis Jānis saka: „Ja kas savu brāli nemilē, ko tas redz, kā tas var Dievu mīlēt, ko tas nav redzējis?“ Dāvids runā: ko mēs Dievam varot dot? Ja viņam vēršus gribot upurēt, viņam — jau visi zvēri laukā piederot, no tiem viņš varot ņemt, cik patīkot. No šā visa redzam, ka Dievs mums uz tuvākiem aizrāda. Ne vārdos vien, bet darbos vajag tavai garīgai dzīvībai izrādīties. Bet ja tu še pasaulē jau gribi Dievam kalpot, tad tev nevajag šo pasauli nosmādēt. Tas nav tiesa, ka Dievs šo pasauli cilvēkam par vergu ieleju radījis. Viņš grib, tas ir viņa no-

likts prāts, ka visiem cilvēkiem arī šē pasaulē būs labi klāties. Viņš grib, lai visi arī šē virs zemes laimīgi ir. Tas ir grēcīga aplamība šo pasauli ar viņas mantām apsmādēt, pats sev savu krustu uzlikt, caur kūtrību, nesaņrašanu u. t. pr. un tad uz augšu skatīdamies sacīt: tur, tur būs visām bēdām gals. Tas ir grēks. Tev būs šē virs zemes mantas sakrāt, tev būs par tavu labklāšanu gādāt, tev būs tavas miesas veselību un spirtumu, un — arī vēl var klāt pielikt — jaukumu, visu, visu, kas pie viņas pieder, vērā ņemt, jo tava miesa ir tava gara mājoklis. Par visām lietām: tev būs pie tavu brāļu, tavu tuvāku mūžīgas un garīgas dzīvības daļu ņemt, tu nedrīksti tā vientulībā atraities, sacīdams: kas man par to būs, es pats par sevi.

Ja kas prasītu, par ko vāģi un zirgi ir, par ko lopi u. t. pr., tad, varbūt, visur atbildētu: zirgs ir aršanai, vāģi, ko kungam darbos braukt, un viss, tā sakot, priekš uztura; bet reti kāds gadīsies, kas atbildēs, ka vāģi un lopi un zirgi un visa manta arī priekš Dieva valstības esot. Bet dažs, varbūt, tūlīt būs ar bibeles vārdiem pie rokas. Jezus esot uz bagāto jaunekli sacījis, lai visu atstājot un tad lai šim pakal nākot. Kas to saka un tā domā, tas Jezus vārdus nav labi sapratis. Kā koks var augt, lapot, ziedēt un augļoties, ja tas zemē saknes neplēš? Jo platāks tas apakšā jo kuplāks augšā. Kas var Dieva mīlestībā dzīvot, tas ir: pie savu tuvāku miesīgas un garīgas dzīvības kā dzīvs loceklis daļu ņemt, ar viņiem bēdāties, priecāties, cīsties, cerēt, ticēt, ja no viņiem neko nezina? Un ja tu arī zinātu, ko tam dosi, ja neko par savu nevarēs saukt? Vēl reiz jāpiemin: nevajag bibeles vārdus aplam saprast. Laicīga manta mūs

ne no Dieva ne no Dieva mīlestības nenoved, bet tā mums visu to dod rokā, ar ko mēs varam viņa prātu pildīt un izdarīt. Bet arī priekš laicīgas mantas sakrāšanas mācības vajaga, tāpat kā priekš laicīgas dzīvošanas u. t. t.“

Tur ir pavisam citādi iztulkoti garīgie raksti, nekā vecos rakstos. Bez tam būsiet novērojuši, ka tur šis un tas saskan ar tām domām, kas jau izteiktas Zvaigznītes rakstā par Raunu un kas lasāmas „Pasaciņu“ priekšvārdā.

Vispār „Pēterburgas Avižu“ rediģēšanas darbs un kā viņš sadalīts starp laikraksta tuvākiem līdzstrādniekiem — ir maz noskaidrota lieta. Cik tuva dalība Zvaigznītem ir bijusi pie šī darbā, to grūti pateikt, bet dalība ir gan bijusi. To apliecināja vēlāk Valdemārs, to teica Barons un to var redzēt, ka jau pašos pirmajos numuros ir Zvaigznītes raksti, pat tādi, kam puslīdz personīgs raksturs (piem. uzaicinājums skolas grāmatu lietā). Bez tam Zvaigznīte Alunanam bija un palika tuvākais domu biedris. Kā „Pēt. Av.“ no sākuma vai katrā numurā latviešu lasītājiem pateica ko jaunu, kaut ko pavisam neparastu, tur ir nopelni ne tikai Alunanam, bet arī Zvaigznītem.

Divus numurus vēlāk jaunais laikraksts aizķēra citu vārīgu jautājumu: kas zemniekam jāzina?

„Daži mācīti vīri saka: zemniekam vairāk neko nevajagot zināt, kā bībeles stāstus, katķismi un baznīcā dziedamus meldījumus. Visa mācība, kas zemnieku bērniem skolās tiek dota, cits nekas neesot — un arī citam nekam nevajagot būt — kā sataisīšanās uz svētā vakarēdiena mācību. — Zemnieka darbs bija art, ecēt, plaut

u. t. pr. — Priekš debesīm viņi bija sataisīti. Bibelē stāv: „Kas tic un top kristīts, tas taps svēts.“ Kristīti visi bija.

„Pasaules dzīvei viņiem itnekas nebij jānācās. Visa mācība, ko savā mūžā dabūja dzirdēt, tikai no debess vien runāja. Un citādi tas nevarēja būt. Šai pasaulē zemniekam nekas nepiederēja. Zeme paliekama vieta nebij, tā tam vairāk cits nekas nerādījās, kā vergu ieleja, kur viņas iedzīvotājiem „pa kārkliem un pa krūmiem, pa šīs pasaules dūmiem“ jāstaigā bij. — Dažreiz arī no kanceles runāja, ka grēks esot to kārtu atstāt, kurā Dievs piedzimt licis.“

Bet nu laiki esot jau grozījušies, ievestās reformas ļaujot zemniekiem palikt par zemturiem.

„Pirmāk piederēja zemnieks pie zemes, tagad pieder zeme pie zemnieka. Pirmāk viņš bija zemes k u k a i n i s, tagad viņš ir zemes k u n g s. Un viņš vēl tikai var patiesīgi iesākt sevi par c i l v ē k u saukties, kam Dievs paradīzes dārzā novēlēja par zemi valdīt.

Un nu lai prasām: kas nu zemniekiem jāzina? Vai varēs ar katkismu un bībeles stāstiem un dziesmu grāmatu pietikt? Tagad, kur zemnieks īsti par c i l v ē k u paliek, mācības pirmais mērķis ir, viņu īsti par cilvēku audzināt, tas ir, par saprātīgu cilvēku, kas savus miesas un dvēseles spēkus prot lietot. Un tas pats mācības pirmais mērķis pie visām kārtām ir. Papriekš visi ir cilvēki, tad vēl otrā reizē ir vai nu amatnieki, augsti vai zemi, valdītāji, tiesneši, muižas kungī u. t. pr. Tāpēc arī pie visām kārtām mācības pirmais mērķis ir audzēkņiem to dot, kas cilvēkiem vajadzīgs. Tikai otrā reizē katram vēl to sniedz, kas viņa kārtai un amatam derīgs ir.“

„Pēterburgas Avizes“ skubināja zemniekus izmantot valdības dotās reformas un rīkojumus par pagastu pašvaldību, par māju iepirkšanu, par skolu dibināšanu, par latviešu valodas tiesībām u. t. t. Ar vienu vārdu sakot, skubināja zemnieku kļūt par cilvēku, un latviešu zemnieku kārtu aicināja palikt par pilntiesīgu tautu.

Muižniecībai un garīdzniecībai nepatika arī „Pēterburgas Avižu“ humoristiski - satiriskais pielikums „Dzirkstele.“ Tur ņēma uz grauda bizmanību, t. i. stūrgalvīgu turēšanos pie vecajiem dzīves paradumiem un uzskatiem, lai arī jaunlaiku gars tos būtu atzinis par atmetamiem. Šādas bizmanības laikraksts visvairāk ieraudzīja pie tā laika mācītājiem, muižniekiem un vispār pie toreizējiem Baltijas vāciešiem. Jaunlatvieši un vecvācieši — tās bija kļuvušas naidīgas partijas, kas ne domāt vairs nedomāja uz saprašanos. Jaunlatvieši meklēja atbalstu pie valdības, bet arī vācieši cerēja šo pašu valdību izlietot, lai savaldītu jaunlatviešus.

Uz Pēterpili sāka ceļot vācu sūdzības raksti viens pēc otra. „Pēterburgas Avizes“ tika notaisītas par dumpīgām, par tādām, kas zemniekus musinot pret kungiem, kas ceļot nemieru dažādu šķiru starpā, kas apsmejot baznīcu u. t. t. Ja šo laikrakstu nesavaldīšot, tad varot izcelties zemnieku revolūcija. Apsūdzības rakstos tika uzrādīti vainīgie jaunlatvieši, to starpā arī Jēkabs Zvaigznīte*).

Sūdzībām bija panākumi. „Pēt. Avižu“ cenzēšanu iņņēma no Valdemāra rokām un nodeva Rīgas cenzoram. Nu vairs nevarēja tā rakstīt, kā agrāk, nu bija ierēdnis,

*) Skat. A. Bandreviča „Notikumi latviešu atmodas laikmetā“.

kas stingri ņatījās, lai laikrakstā neiekļūtu kaut kas mūsu vāciešiem un vispār bizmaņiem nepatīkams.

Zvaigznīte rakstīja „Pēt. Av.“ pielikumā „Dzirkstelē“, pie tam malēniešu izloksnē, tur aplinkus kārtā pazobodamies par šo un to, kas dūrās nepatīkamāk acīs.

Bez tam tā paša 1862. g. Nr. 11. viņš sāka iespiest savu stāstu „Jaunības mīlestība“, kas pēc trim numuriem tika nezināmu iemeslu dēļ pārtraukts, laikam gan tās pašas cenzuras maiņas dēļ. Stāstā bija redzamā kārtā pielīdzināti muižnieku bērni zemnieku bērniem, rādot, ka garīgu spēju ziņā nav starpības.

Nākošā gadā parādās Zvaigznītes stāsts no Piebalgas dzīves „Bāra bērns“. Šie stāsti chronoloģiski iekrīt pašā mūsu stāstniecības sākumā. Līdz tam bija tikai tulkojumi. „Jaunības mīlestība“ ir pirmais oriģināls. Ja arī kādsniecīgs mēģinājums pirms tam būtu bijis, tad tas nevar cerēt uz lielāku ievēribu*). Tikai 1863. g. blakus Zvaigznītem jau redzam Juri Neikenu un Kr. Baronu.

Valdemārs kādreiz rakstīja, ka „Pēterburgas Avižu“ krietnais līdzstrādnieks Jēkabs Zvaigznīte miris ap 1863. gadu, t. i. „Pēt. Av.“ iznākšanas laikā**). Valdemārs bija maldījies. Zvaigznīte nebija vis miris, bet tikai vārgās veselības dēļ un apstākļu vajāts atvilcīes vairāk klušumā un ap minēto laiku pārbraucis uz Rīgu***). Zvaigznīti vārdzināja plaušu dilonis.

*) A. Leitans sarakstīja „Goda vīri“ (1852).

***) Aronu Matiss grāmatā „Krišjānis Valdemārs“.

****) Kaudzītes Matiss dzirdējis stāstām par piebaldzēnu cīmošanos „Pēterburgas Avižu“ redakcijā. Zinādami, ka arī viņu puses cilvēks (Zvaigznīte) tur strādā līdz, piebaldzēni aizgājuši nezin kādā tur lietā pēc padoma. Zvaigznīti pašu gan tanī brīdī redakcijā nesastapuši, bet pie

Mūža beigas Rīgā.

Jēkaba Zvaigznītes atspaidis Rīgā bija viņa brālis Leonards, kas še strādāja kā skolotājs.

Par šo Leonardu Zvaigznīti (jeb Sternu, kā viņu tā laika vāciskās iestādes bija pašam negribot pārkrustījušas) zināms tas, ka viņš ir Jēkaba jaunākais brālis, iestājies Cimzes seminarā 1859. g., bijis jau pēdējā klasē, bet kursu nenobeidzis un atstājis seminaru. Kādu iemeslu dēļ — nav zināms. Drīz pēc tam viņš ir par skolotāju Rīgā un vēlākos gados Pēterpilī. — Leonards Sterns ir vairākkārt minēts starp Rīgas Latviešu Biedrības pirmajiem amata vīriem, bijis tur par bibliotekaru, lasījis kādu priekšlasījumu, vēlāk pat iecelts par mūža biedri.

Jēkaba Zvaigznītes vājība kļuva arvienu smagāka. Vienīgā fotogrāfija, kas uzglabājusies, rāda viņu jau kā slimīgu cilvēku. Pēdējos gadus viņš pavadījis savā atzveltnes vai šupuļa krēslā, kas bijis taisīts vienīgi tam nolūkam, lai slimnieks varētu tur sēdēt un arī gulēt. Pusguļus, pussēdus — tas viņam bijis patikamākais stāvoklis, kas sagādājis mazāk ciešanas. Šādā pozā slimnieks varēja arī vēl lasīt un rakstīt, ko viņš turpināja darīt arī pēdējos gados.

kadas pultes stāvējis kāds neliela auguma gaišmatis, kas bijis laikam Juris Alunans un raustītā valodā atbildējis uz viņu jautājumiem. Piebaldzēni ievaicājušies, vai Zvaigznīte, nebūdamas studējis cilvēks, varot būt cienīgs viņu līdzstrādnieks. Uz to gaišmatis noteikti atbildējis: „Ak, kaul mums vairāk tādu strādnieku būtu!” — Ari Alunana vēstulēs ir pieminēta kāda piebaldzēnu ciemošanās Pēterpilī, bet augšā minētais gadījums laikam būs noticis vēlāk.

Tā šinī laikā, laikam gan, būs sarakstīts viņa garākais stāsts „L i v u Ā d a m s“, kas iespiedumā parādījās tikai pēc autora nāves. Šinī laikā būs sarakstīti arī vairāki citi literariski darbi, kas palika neiespiesti un vēlāk nezin kur pazuda. Bez tam šajā laikā Zvaigznīte ņēma dalību pie L. Hērvāgena lasāmās grāmatas „Skolas maizes“ sastādīšanas. Šis Hērvāgens, būdams īsts latviešu draugs, arī savā skolas grāmatā gribēja ievērot latviešu vajadzības, tur pieaicinādams par līdzstrādniekiem latviešu pedagogus un uzņemdams šo to no latviešu rakstnieku darbiem (piem. Alunana dzejas).

„Skolas maizes“ pirmajā daļā ir Zvaigznītes tulkotas vairākas pasaciņas (ne tās, kas agrāk iznākušas grāmatiņās, bet citas), gabals par septiņiem malēniešiem un Lejputriju, tāpat daži dabaszinātniski gabaliņi.

Ar septiņiem malēniešiem bijis šāds gadījums. Jaunpiebalgas runas vīri nezin kādu iemeslu dēļ sadomājuši arī Jēkabu Zvaigznīti ievest rekrušu sarakstā un to, tā teikt, nodot kara dienestā, kaut gan skolotāji tanī laikā bijuši no kara klausības atsvabināti. Zvaigznīte, protams, krievos neaizgāja, bet daži traucējumi cēlušies. Lai šos runas vīrus padarītu nemirstīgus, tad Zvaigznīte vēlāk saviem septiņiem malēniešiem devis viņu vārdus. Jaunpiebalgā vēl tagad ir cilvēki ar šādiem uzvārdiem.

Jēkabs Zvaigznīte mira 1867. gada 21.(9.) junijā, pulksten 6 no rīta. Nāves cēlonis — plaušu dilonis.

Kā klusībā un vientulībā, savu agrāko draugu piemirst (J. Alunans bija miris jau 3 gadus iepriekš, Zvaigznīte bija pavadījis savus pēdējos gadus, tā viņš klusi arī nomira. Laikraksti klusēja. „Pēterburgas Avīzes“ gan bija jau apstājušās, bet arī „Mājas Viesis“, kas agrāk

bija iespiedis dažus Zvaigznītes rakstus*), neteica ne vārda, varbūt pat nezināja par rakstnieka nāvi. Varbūt Ansis Leitans baidījās par viņu, kā jau par jaunlatvieti, kaut ko rakstīt. Tikai Rīgas vācu laikrakstā bija Leonarda Sterna ielikta nāves ziņa, par Jēkaba Sterna alias Zvaigznītes nāvi un paziņojums mātei un māsām tālumā.

Zvaigznīti paglabāja Rīgas Gertrudes kapos 25.(13.) junijā. Paglabāto sarakstu grāmatā atzīmēts, ka Jēkabs Zvaigznīte — dzimis Piebalgā, bijis 34 gadus vecs, bijis virsskolotājs Pēterpilī, neprecējies un miris ar diloni.

Paglabāja un kapu piemirsa... Vēlākos gados kāds mirušā rakstnieka cienītājs „Balt. Zemkopī“ ievietojis īsu atzīmi, ka rakstnieka kaps neapkopts, un ka būtu pienākums te kaut ko darīt. Bet netika jau nekas darīts. Tagad Zvaigznītes kapa vietu nav vairs iespējams atrast, jo viņš paglabāts kapsētas vispārējā daļā, ne par dzimtu pirkta gabalā. Kapsētai esot tiesības tos kapus, kas 25 gadu laikā stāvējuši neapkopti, norakt, lai tur dotu vietu citu mirušo apbedīšanai. Tā Zvaigznītes kauli, jādomā, ir vēl reiz traucēti un atdusas blakus kāda cita aizgājēja kauliem.

Zvaigznīte mira neprecējies, arī viņa brālis Leonards tāpat. Tikai trīs māsas bija izprecētas un viņu vārdi ir: Liēna Jauntiran, Late Līpac un Līze Lobe. Viņu ģime-

*) Anša Leitana biografijā lasām: „Ar savas tautas krietnākiem dēļiem (Jurī Alunanu, Baronu, Valdemāru, Zvaigznīti u. c.) biedrodamies, viņš savā „Mājas Viesī“ cīņoja pret tā laika rāpuļiem, kas latvjiem, tautas godu liegdami, tos negribēja laist pie prāta gaismas un gara svabadības.“

nes dzīvojušas tā sauktajā Vidzemes Malienā. Vecākās māsas dēls Pēters Jauntirans — skolotājs Liepas pagastā un Kārlis Jauntirans — zemkopis Druvienas Silmačos. — Jaunpiebalgas Jaunskrāģos vēl dzīvo Marija Zvaigznīte, vecā rakstnieka attālāka radniece un šīs dzimtas pēdējā Zvaigznīšu dzimtenē.

Atstāto rakstu liktenis.

Jēkabs Zvaigznīte mirdams atstājis labi daudz dažu rokrakstu. Viena daļa no tiem bijusi iesaiņota un aizzīmogota. Rakstnieka vēlēšanās bijusi, lai šo paku taisa valā tikai pēc 30 gadiem. Bijuši vēl arī citi manuskripti, kā to rāda kāda ziņa „Baltijas Vēstneša“ 1870. g. 4. numurā. Pieminējis to, kas vispār jau zināms, „B. V.“ raksta:

„Bet pie visa tā, varbūt, tikai mazākā daļa no viņa rakstiem ir zināma tikusi. Pēc viņa nāves 1867. gadā atrada aizzieģelētu maisu ar rakstiem, kuŗš pēc viņa vēlēšanās, tikai pēc 30 gadiem var tikt atklāts. Bez tam starp viņa valējiem papīriem ir dažas brangas lietas to starpā arī vācu valodā. Viens no viņa lielākiem rakstiem ir no viņa brāļa „Baltijas Vēstneša“ redakcijai laipni atvēlēts un tiks drīzumā nodrukāts. Būtu jāvēlas, ka atrastos kāds rakstnieks, kas šī agri aizgājušā tautas rakstnieka dzīves gājumu sarakstītu un viņa atlikušos valējos papīrus pārskatītu, vai nebūtu no tiem kas lietā liekams.“

Augšā minētais raksts kas „Baltijas Vēstnesim“ nodots un tur tanī pašā gadā arī iespiests, ir kāda garāka stāsta — „Līvu Ādams“ — iesākums. Lai arī fragments, tas ir, blakus apcerējumam par latviešu tautas dziesmām, pats labākais, ko Zvaigznīte mums devis.

Bet kur palika pārējie papīri? Kur palika aizzīmogotais maiss? Atbildes nav.

Savā laikā, kā zināms, izcēlās visādas baumas par

šo maisu. Bija izrunāts, ka to piesavinājušies daži citi rakstnieki. Tam ticēt gan nav iemesla.

Kad nu šim maisam bija pazudušas visas pēdas, tika izteiktas šaubas, vai tāds maiss jēl maz ir bijis? Tamlīdzīgi nostāsti savā laikā esot dzirdēti arī par dažiem citiem rakstniekiem.

Tomēr Zvaigznītes atstāto papīru saiņis ir bijis. Par to stāsta ne tikai augšējā piezīme „Baltijas Vēstnesī“, bet nāk ziņas arī no citas puses. Tā Adolfs Alunans „Dienas Lapas“ 1892. g. 401. pielikumā, starp citu, raksta:

„Reiz šo cienijamo pilsoni un tautieti (domāts Jēkaba Zvaigznītes brālis Leonards Zvaigznīte-Sterns) apmeklējot viņa dzīvokli, redzēju tur puslīdz pildītu un cieši aizzieģelētu maisu. Uz manu vaicājumu Zvaigznītes kungs man izskaidroja, ka šis maiss saturot viņa nelaiķa brāļa atstātos rakstus (manuskriptus) un citus papīrus, un ka mūsu nelaiķa dzejnieks mirdams cieši aizliedzis zieģeļus ātrāk noņemt, kā tikai 25 gadus pēc viņa nāves. Būtu jauki dabūt zināt, vai tagad dzejnieka papīros atrasti kādi, kuŗiem būtu vispārīga interese.“

Nav domājams, ka Ad. Alunana ziņas būtu izdomātas. To pašu liecināja nelaiķis Fr. Grosvalds. Kad, vācot biografiskus datus par Zvaigznīti, viņam jautāju par leģendārā manuskriptu maisa likteni un tūlīt izteicu šaubas, vai tāds maiss jēl maz ir bijis, Grosvalds noteikti atbildēja, ka tāds esot gan bijis. Viņš kopā ar Bernhardu Dīriķi vairākkārt par to runājuši ar Leonardu Zvaigznīti un gribējuši pēdējo pierunāt, lai saiņi taisa ātrāk vaļā un dod tautai iespēju iepazīties ar iecienītā rakstnieka citiem darbiem. Leonards uz to neielaidies, maiss palicis viņa glabāšanā. Astoņdesmito gadu sākumā Leonards

parcēlies dzīvot uz Pēterpili un arī brāļa manuskriptu maisu laikam būšot paņēmis līdz.

1922. gada beigās „Latvijas Vēstnesī“ parādījās kāds garāks raksts „Iz Zvaigznītes atstātiem papīriem“. Te raksta autors iesāk pavisam nopietnā kārtā par pazudušo papīru maisu. Tad tālāk pastāsta, ka izvedot zemes reformu un sadalot Piebalgas Zelta krogu, tur apakš kādas vecas klētiņas atrasta ozola lāde un tanī — senmeklētie Zvaigznītes papīri. Tad nu šīs piezīmes autors publicējot kādu no it kā atrastiem manuskriptiem — par pagastu dzīvi. Viena daļa lasītāju šo rakstu bija uzņēmuši pavisam nopietni, domādami, ka tik daudz daudzīnātam maisam beidzot ir sadzītas pēdas. Raksts tomēr ir bijis tikai feļetons, rakstīts mūsu dienās un viņa autors pazīstamais dzejnieks P. Blaus.

Nav šaubu, ka arhīvos šādas vai tādas ziņas par Zvaigznīti atrodamas. Kaŗš un revolūcijas ar savām evakuācijām un postījumiem daudz ko būs iznīcinājis un tā šādu ziņu meklēšanu apgrūtinājis. Tomēr cerēsim, ka vienā, otrā tumšā jautājumā vēl radīsies gaisma.

Ievērojamais dzejnieks Auseklis, kas arī mācījās Cīmzes seminarā un pēc tam dzīvoja Pēterpili, bet jau ļābi vien vēlāk, nekā Zvaigznīte, šo to vairāk zināja par sava vecākā darba biedra dzīvi, nekā mēs to zinām, uzrakstījis savos „Ozola vaiņagos“ šādas rindas:

Z v a i g z n ī š u J ē k a b a m.

Viesuļi svilpēs, negaisi trakos, mākuļi rakstīto debesi
segs,
 Vētra vandīsies tautieša krūtīs, šaubīgs acis tas apkārt
vērs.

Stāsti.

Cik stāstus Zvaigznīte ir uzrakstījis?

Mūsu lasītāji ilgāku laiku bija tādās domās, ka Zvaigznīte sarakstījis tikai vienu vienīgu stāstu no Piebalgas dzīves — „B ā r a b ē r n s“, kas vispirms iespiests vecajās „Pēterburgas Avīzēs“ un pēc tam uzņemts grāmatā „Pēterburgas Avīžu“ piemiņai“. Šis piemiņas grāmatas sastādītājiem būs bijis labi zināms, kas ir „Bāra bērns“ autors, un bez tam jau pats stāsta saturs dod gaišu liecību. „Pēterburgas Avīzēs“ stāsts bija parakstīts ar šifru „E.“.

Gan jau 1870. gadā „Baltijas Vēstnesis“ iespieda Zvaigznītes atstāto stāstu „L ī v u Ā d a m s“, bet tā kā neviens pēc tam nebija parūpējies par viņa jaunu iespiešanu atsevišķā grāmatā, tad stāsts ar laiku tika vai galīgi piemirsts. Lasītājiem viņš bija nepieejams un arī mūsu literatūrvēsturnieki viņu pārāk maz tika ievērojuši. Tomēr šis stāsts ir ne tikai pats lielākais apmērā, bet arī lielākais pēc savas vērtības.

Kā trešais no Zvaigznītes stāstiem būtu jāmin „J a u n ī b a s m ī l e s t ī b a“, kas iespiests „Pēterb. Avīžu“ pirmajā pusgadā, bet nav nobeigts un bez kāda paraksta. Kr. Barons*) domājis, ka tas ir Zvaigznītes darbs, un arī rakstības veids to liecina. Kā Zvaigznītes stāsts „Jau-nības mīlestība“ ir par jaunu iespiests Kopotos rakstos.

Kā ceturtais būtu minams „K o c i l v ē k s s ē j, t o

*) Grāmatniekam J. Misiņam ir „Pēterburgas Avīžu“ eksemplars, kur Kr. Barons atzīmējis rakstu autorus, cik tālu viņš tos vēl atcerējies.

vīņš plauj“, kas arī iznācis pēc autora nāves un bez autora vārda uzrādīšanas. Ka šis arī ir Zvaigznītes stāsts, tam gan galīgu pierādījumu nav, bet par to vairs nešaubījās mūsu vecākie literāti, piemēram, Kaudzītes Matīss.

„Jaunības mīlestība.“ Līdz šim parasti domāja, ka pats pirmais mūsu oriģinalstāstu rakstnieks ir Juris Neikēns, kuŗa pirmie stāsti („Vai pamātei nav grūti?“, „Vai devītais bauslis vēl spēkā?“ un „Kas vainīgs?“) parādījās „Ceļa biedri“ 1863. gadā. Bet nu izrādās, ka Zvaigznītes „Jaunības mīlestība“ piedzīvojusi iespaidumu dažus mēnešus agrāk („Pēterburgas Avižu“ 1862. g. Nr. 11., 12. un 14.). Chronoloģiski nu iznāk, ka pirmais oriģinalstāstu rakstnieks ir Zvaigznīte. Protams, šis nenobeigtais mēģinājums vērtības ziņā neaizsniedz Neikēna labākos stāstus. Bet kad Zvaigznītes citiem darbiem pievienojam „Līvu Ādamu“, kas pilnīgi līdzvērtīgs Neikēna stāstiem, tad jāsaka: latviešu stāstniecībai pamatus likuši Juris Neikēns un Jēkabs Zvaigznīte, viens no otra neatkarīgi, patstāvīgi un ar puslīdz vienādām sekmēm. Viņu pasākumam, viņu lūdmnieka darbam ir bijis spēks paturēt ne tikai savu vēsturisko nozīmi, bet arī citas vērtības, tā kā tikai ar Kaudzīšu „Mērnieku laikiem“ (1879.) mūsu proza sper atkal soli uz priekšu.

Kāpēc „Jaunības mīlestība“ palika nenobeigts — nav zināms. Tikai „Pēterburgas Avižu“ 1862. g. beigās ir īss paziņojums: „Šī stāsta beigas savādas vainas dēļ nevarēja tapt nodrukātas.“ Kas šī vaina? Varbūt cenzuras apstākļi, jo laikraksts pēc tam (sākot ar 16. numuru) tika nodots Rīgas cenzoram, kas stingri uz to skatījās, lai, starp citu, netiktu aizkarta arī muižniecība.

Varbūt stāsta turpinājumā kaut kas bija vērsts pret muižniecību, jo arī sākumā kāda muižnieka meita, bārenīte, kas aug latviešu zemnieku sētā, garīgu spēju ziņā pielīdzināta zemnieku meitenei. Ir zināms, vācu aristokratu sašutums par „Pēterburgas Avizēm“, kad tās atklāti runāja, ka muižnieks pēc savām spējām nebūt nav kaut kas augstāks un viņu augstais dzimums un dižciltība ir tikai tukša iedoma, līdzeklis, ar ko attaisnot savu privilēģēto stāvokli.

Stāsta darbība norisinājas dažus gadu simteņus atpakaļ, poļu laikos. Kādam muižnieku pārim, braucot uz Krakovu, ceļā nejauši dzimst meitiņa, bet pati muižniece mirst. Muižnieks meitiņu atstāj kādās zemnieku mājās audzināšanā un pats dodas tālāk. Nākošā nodaļā jau redzam šo meiteni ļabi paaugušu, bet viņas tēvs no svešuma nav atgriezies.

Stāstā gan minēti tā laika vēsturiskie notikumi*), bet pats vēsturiskais fons nav rādīts. Visi tie notikumi, kas stāstā redzami, latviešu zemnieku dzīve un valoda — varēja tikpat ļabi notikt arī paša autora dzīves laikā.

Paraudzīsimies, kā pats pirmais latviešu stāsts iesākas:

„Kriš! Kriš! Kriš! kur tad nu paliki? Nāc nu brokastu ņemt! Saule jau ļabi uz maltiti parietējusi, plāvēji būs ļabi noguruši, kamēr šorīt agri uzcēlušies. Kriš, ei, Kriš!“

Saucēja iznāca no pagraba, kas līdzās kūtij stāvēja. Labā rokā tai bija spainis, ko tā aiz kloķa nesa, un kreisā padusē maizes klaips. Priekšdrēbe bija aiz jostas aiz-

*) Salīdzināmi ar Zvaigznītes rakstu „Rauna.“

sprausta un tur arī iekšā kas likās būt, kas pie brokasta piederot.

Viņa bija mērena no auguma, sausa no miesas un no ģīmja, lai gan tā pašos spēka gados rādījās. Redzējama, ka sauktais nekur nerādījās, tā atkal sāka:

„Kriš, ei, Kriš, Kriš! kur tu nu esi aizgājis, kur nē. Diezin kā tā var darīt, kā nē. Ko gan lai strādnieki pļavā saka, neēduši visu rītu, nostrādājušies. Kriš, ei, Kriš! atsaucies tak nu reiz!

Bet Krišs neatsaucās. Tikai pagraba sānos bērna balss piepēši stipri sāka raudāt.

„Anna, Anna, meit,“ māte spaini un klaipu steigšus nolikdama teica, „Anna, bērns, kas tev nu ir? Kas tur noticis?“ Un tad gāja uz pagraba sāniem.

Krišs elzdams pieskrēja un sacīja, lai tūlīt ejot uz istabas priekšu, tur kungī esot piebraukuši un saimnieces meklējot.

„Kas man daļas par kungiem, man jāgādā par strādniekiem. Tūlīt ņem azaidu un maizi un nes uz pļavu!“

„Nē, paklausies, māt, tie ir sveši kungī un viņiem ļoti vajagot ar tevi runāt. Tur ir visa kariete piebraukusi.“

„Lai tie ir sveši vai nesveši; ņem brokastu un nes uz pļavu! Še arī vēl siera gabals,“ tā Anniņu no klēpja zemē laizdama un sieru no priekšauta izņemdama sacīja. „Vakar sēju; dali visiem līdzīgi.“ — — —

Tās ir pirmās rindas, un pēc tam sešdesmit gadu laikā mūsu stāstu rakstniecība ir augusi un pieņēmusies krietnumā, līdz tagad mēs uz to noskatāmies jau ar lepnumu. Arī šīs pirmās rindas jau liecina, ka Zvaigznīte ir rakstnieks, ka viņa stāstīšanas veids nav tas smagais,

neveiklais un nedzīvais, kas nomāca tā laika tulkojumus. Zvaigznīte bez kādiem prātojumiem tūlīt pāriet uz paša stāsta darbību un stāsta personām.

„Bāra bērns.“ Ja „Jaunības mīlestība“ atšķirās no tā laika tulkojumiem ar to, ka še bija jau latviešu cilvēki un latviskāka valoda, tad otrā stāstā — „Bāra bērns“ — ir ne tikai tas, bet jau kas vairāk. Te pati stāsta ideja, vispārējā noskaņa latviskāka, te sākums mūsu nacionālai stāstu rakstniecībai.

Šo stāstu Zvaigznīte veidojis jau iespaidots no tautas atmodas laika idejām. Kā zinām, viens no vispirmajiem latviešiem, kas sāka krāt tautas dziesmas — bija Zvaigznīte (skat. viņa krājumu „Sētas, dabas, pasaules“ III. grāmatā). Apcerot tautas dziesmas, jau viņš izteica domas, ka katras tautas nacionālajai dzejai vajag atspoguļot tās tautas dzīvi, centienus, vispārējo stāvokli.

Bez tam jaunlatvieši, īpaši J. Alunans „Pēterburgas Avīzēs“ un citur tik pārliecinošos vārdos runāja, ka latvietim laiks apzināties sevi kā īstu cilvēku, nevis joprojām iedomāties sevi kā vergu un kalpu, kas klausā tikai citu gribai.

Un trešais — Zvaigznīte jau savos pasaciņu tulkojumos meklēja ceļu uz nesamaitātu, skaidru tautas valodu. Jau tani laikā viņš centās atsvabināties no tās latviešu valodas, kas bija mūsu vācu tautības rakstnieku darbos.

Šis trīs īpašības manāmas „Bāra bērns“. Tur saturs ņemts no latviešu zemnieku dzīves, no Piebalgas, kā pats autors to nepiemirst piebilst, kur dabai netrūkst jaukuma un cilvēkiem daiļuma un krietnuma, kur „viss, viss aug, kas vien Vidzemē ir atrodams: rudzi, kvieši, pupas, zirņi,

un veci puīši te stāda kartužu tabaku un tā ļoti labi izdodas. Bet par visām lietām te aug daļas meitenes un šmaugi zēni: viņas sārtas un svaigas kā rozītes un šie stalti kā ozoli. Prieks ir skatīties, kad viņus svētdienās tā pulkiem redz kopā. Visa Vidzeme uz to var stalta būt.“

Tā redzam rakstnieka prieku, kad viņš nolūkojas savas tautas dzīvē. Viņa skatu vairs neapēno vergu un klaušu laiku notikumi. Viņš redz latvieti kā cilvēku, kam pašam sava dzīve un savs prieks pasaulē. Viņš negrib gausties par drūmo vakardienu, bet smaidīt par šo dienu, kad jau gaisma aust. Zvaigznīte ir optimists, kā optimisti bija visi sešdesmito gadu darbinieki, ne tikai Alunans un Barons, bet arī Neķens. Viņi redzēja, ka latviešu dzīvē sācies jauns labāks cēliens. Šī jaunā rīta svaigums jūtams Zvaigznītes stāstā, un tas ir pats gaišākais no visiem atmodas laika stāstiem. Tas ir īsts tautas pavasara smails.

„Bāra bērnam“ tuvs sakars ne tikai ar tautas dzīvi un valodu un tā laika latviešu inteliģences gara optimisko noskaņi, bet arī ar tiem tēliem, kādus sastopam mūsu tautas gara mantās. Kā pasakās un dziesmās nāk priekšā mātes meita un bārenīte, tā arī te. Bārenīte tur ir čakla, daļa, bagāta visiem sievietes tikumiem, tāpat arī šinī stāstā audžu meita Marija. Raksturā un izskatā viņai pa daļai pretēja ir mātes meita Anna, bet arī viņai nav to slikto īpašību, kas pasaku un dziesmu peltajai slinkajai un ļaunajai mātes meitai. Tanī ziņā rakstnieks vēl lielāks optimists. Ļaudis ir labi un viss labi izdodas. Abas meitas drīz iet tautās un atrod sev tikpat krietnus ligavaiņus.

Šini stāstā pirmoreiz dzirdam skandinām mūsu tautas dziesmas. Ja Neiķena stāstos bija kāds citāts no senās gudrības vai kāds pantiņš, tad tas bija no bībeles un dziesmu grāmatas. Turpreti Zvaigznīte šo veco gudrību atrod tautas dziesmās. Darbā iedamas, meitas jāutri trallina:

Kur tu augi daiļa meita,
Ka es tevis neredzēj'?

Neiķena stāstos bija tēlotas saimnieciskās un morāliskās pārmaiņas tautas dzīvē, bet kā saules gaišums šai pasaulei viņam bija un palika kristīgā mācība. Zvaigznīte turpreti nebūt nav kristianisma varā, bet brīvāks, latviskāks. Pēc viņa „Bāra bērns“ vajadzēja paiet vēl daudz gadu, līdz nāca Auseklis, kas šo senlatviešu gudrības un dzīves stila slavināšanu noveda līdz augstākam stāvoklim. Ari Ausekļa stāstā „Lidumniekā“ ir gaiša pavasara noskaņa, prieks par tiem panākumiem, ko devis tautas atmodas laiks. Bet tad ap to laiku jau parādījās arī Kaudzišu „Mērnīeku laiki“, kur nacionalie centieni jau apskatīti greizā atspoguļojumā, kur nacionalistus reprezentē āksts — Pietuku Krustiņš.

Kā Neiķena stāsti nebij brīvi no tendences, no pamācības gara, tāpat arī Zvaigznītes „Bāra bērns“ vēl nav radies pilnīgi brīvi. Ari tur ir kā vēlēšanās — lasītāja pašapziņu celt, radīt viņā paļaušanos uz saviem spēkiem, modināt prieka un lepnuma sajūtu. Neiķena stāstu drūmais gars ir audzis kristīgās ticības atmosferā, bet Zvaigznīte ar savu gaišo skatu — tuvāks latviešu tautas dzejas tipiski latviskajam garam.

„Līvu Ādams“.

„Līvu Ādams“ mūs aizved pagātnē, liek iejusties Vidzemes zemnieku apstākļos, simts gadus atpakaļ, kad notika pāreja no dzimtbūšanas uz kļaušu laikiem.

Kā zināms, dzimtbūšana Vidzemē oficiāli atcelta 1819. gadā. Zemniekiem gan it kā tika dāvāta personīga brīvība — putna brīvība — bet saimnieciskie apstākļi ar to neko daudz netika mainījušies.

Zemnieki šo brīvības pasludinājumu nesaņēma vis ar gaviļēm, bet gan drīzāk ar dibinātām bažām, kas skaidri nomanāms no šādas vietas Zvaigznītes stāstā:

„Nāburgi,“ tā tēva tēvs iesāka, „ko jūs nu domājat, kas tie par laikiem būs, par kuņiem šodien runāja?“ *)

„Kas tad nu var galu zināt?“ Repis atbildēja. „Stāstīja jau gan; ka jēl garāk izstāstītu, tad būtu skaidrāk bijis. Tā tur likās no brīvības, bet kas viņu redzējis, kas viņu pazina!“

Tēva tēvs ar elkoni ceļgalā atspiedies, pieri turēja rokā. Viens otrais nāburgs sacīja, ja to lietu labi saprotot, tad tur cits nekas neesot, kā kungī mums negribot maizi dot un par mums gādāt. Lai nu esot šā vai tā, labāki jau vairs nebūšot. Līdz šim bada gados esot gājuši sūdzēties un tad kungs pa seksteļam atmetis. Bet nu sacīšot: tu esi brīvs, gādā pats par sevi! Un jāstrādā tie paši darbi tak būšot.

„Klaus', nāburg,“ viens cits sacīja, „tas nav tiesa. Cik manas saprašanas ir, tad tas caur kungiem nenāk. Ja tas tā ir, ka zemnieki brīvi, tad jau visi var aiziet, un tā tak neviens kungs negribēs. Kas tad viņu baros?“

*) Mācītājs baznīcā.

„Kā tu runā,“ Repis sacīja, „kur tad lai ejam? No vilka bēgsim, lācim rīklē ieskriesim.“

Tēva tēvs lika pirkstu pie deguna. Citi palika klusu. „Jūs, nāburgi, neapdomājiet,“ tas teica; „vai tad neuzmanījāt, ka tā žēlastība no ķeizara paša nāk? Ja tā kungu gudrība vien būtu, vai to drikstētu ķeizara vārdā no kanceles sludināt?

„Tas ir tiesa!“ visi sacīja.

„Ja nu tas no ķeizara ir,“ tā viņš tālāk runāja, „tad laikam ar apdomību ir.“

„Zināms,“ citi atsaucās, „vai tad tas neapspriests?“ Un viņš sacīja tālāk, tad arī tak būšot zināms, kur zemiņiekus likt, kad viņus kungī vairs aizturēt nevarot un viņi no tiem aizejot.

„Klaus, klaus, nāburg,“ tēva tēvs atkal pirkstu pie deguna likdams, sacīja, „apdomāsim vien, kur viņš ies? Repa runa ir patiesa: kas aiziet, no vilka bēgdams, tas lācim rīklē iekritis. Kurš kungs gan varēs bez kalpiem palikt? Un vai tad viņi savā starpā padomu neturēs? Kas ar kungiem ir dzīvojis un viņu dabu ievērojis, tas var sacīt, ka viņi smalki visu izprot. Ko tu neesi ne iesācis iedomāt, to viņi jau līdz galam ir aprēķinājuši. Vai viņi tukši paliks, ja ķeizars mums kādu labumu sniedz? Gan tie paši par sevi labāk zinās gādāt.“

Pirmais runātājs atkal aizķēra: „Bet kāds tad tas labums, ka brīvs ir un nekur aiziet nevar! Tas tāpat, kā kad supam kaulu pie deguna pieliek, lai paosta, un tad tūlīt uz krāsnes uzmet.“

Gan nu tēva tēvs daudz runāja, tos gribēdams pārliecināt, ka par brīvības sludināšanu varot priecāties, bet pēc visi tam preti bij, ir tie, kas pirmāk tam pa puslīdz

piekrituši bij. Visi sacīja, tā vairs nebūšot, kā līdz šim bijis. Līdz šim tak varējis notes laikā kur tvērties: gājis pie kunga, klanijies, lai nu gan dažureiz ko dabūjis, dažureiz arī nē. Bet labums tak esot bijis, ka zinājis, kur tādās reizēs iet. Nu nākšot bada gadi, trūkums būšot labībā, sienā; zirgi, lopi būšot jāuztur, došanas jānod, kunga darbi jāizdara un visas gaitas jāiziet; kustētāji apsprāgšot, kam varēšot iet sūdzēties, pie kā žēloties? Vai kungs nu vairs tādās reizēs zirgu pirkšot, kā līdz šim? Līdz šim tak katrs par savu vēderu esot strādājis un kalpojis. Vairāk nekā gan nebijis, bet katrs arī zinājis, ka badu nebijis jāmirst. Lai nu runājot ko runādami, labāki laiki jau nebūšot. Līdz šim kungiem piederējuši un tāpēc tie šos želojuši. Lai arī vairāk nekā šiem nebijis, kā āda uz kauliem un dzīvība, tomēr tās neplēsuši nost. Bet nu plēsišot arī to pašu un spiedišot kā rāceņus līdz pēdējai sulas pilei un tad sacišot, jā negribi dzīvot, tad vari aiziet. — Citi vēl sacīja, ka nedrīkstēšot vis par to lietu tā plaši runāt, diezin vai tikai kungu izdoms neesot, iztaujāt, kuŗi nemiernieki esot.“

Zemnieku bažas bija pamatotas. Pagāja vairāki gadu desmiti, līdz viņu stāvoklis pamazām, pamazām sāka uzlaboties. Nepalīdzēja neko arī ķeizara ticība. Tikai saimnieciskā attīstība, spiezdama atmet arī klausus un pāriet uz naudas saimniecību — padarīja arī zemnieku kaut cik pastāvīgāku, kaut ko deva arī no sen atpakaļ pasludinātās brīvības.

No pievestā citatā varam spriest, ka stāsta darbība notiek ap 1820. gadu. Gan paša Zvaigznītes zēna gadi iekrīt gadus divdesmit vēlāk, bet tie notikumi vēl ļaužu atmiņā bija tik svaigi (tanī laikā neko tik ātri nepie-

mirsa, kā tagad!) un, kā jau minēts, saimnieciskie apstākļi nebija vēl paspējuši neko daudz pārgrozīties. Tā Zvaigznītes stāsts ar savu klaušu laiku dzīves tēlojumu ir daudz ticamāks, tuvāks patiesībai, nekā vēlāko rakstnieku līdzīgi stāsti (piem. Deglava, Lercha-Puškaiša, Nieldras u. c. tēlojumi no klaušu laikiem).

Ar „Līvu Ādamu“ Zvaigznīte mūs ieved tā laika latviešu zemnieka sētā, zemnieka dzīvē. Tur redzam, ka vislielākās rūpes ir atkal un atkal par to, kā varētu kārtīgi atkalpot muižai. Vai pašam ir darbs, vai nav, to muiža neprasa. Lai paša saimniecībā būtu vissteidzamākais darbs, lai rudzi birtu laukā, lai siens pūtu kopā, ja padod ziņu — steigšus vien jāsūta cilvēki uz muižu un atraudies nedrīkst, ja negrib saņemt smagu sodu. Cik tālu kungs iejaucās zemnieku dzīvē, to redzam no sekošās vietas:

„Tā vakariņas pagāja gluži klusu. Darbi uz otru dienu bij izrikoti un saiņe aizgājusi. Te Kārlis no muižas pārnāca. Viņš, ne vārdu nesacījis, apsēdās uz mūriša. Tēva tēvs, viņā skatīdamies, bāza pīpi, tēvs piegāja pie loga un lūkojās ārā, un māte, sacīdama, šai Juřam kule uz rītu jāsatāisa esot, steidzās uz sākambari, uz mani sacīdama: „Dēls, nāc nu gulēt!“ Ar savām ausīm es tāpēc visu to nedabūju dzirdēt, kas tur šovakar tika runāts. Tikai pēcāk daži gabali, kuņus tēvs ar māti, vai māte ar kādām radniecēm pārrunāja, man ausīs nāca.

Kungs bij to dienu uz muižu nevien Kārlī, bet visus valsts jaunos puīšus un meitas sasaucis. Kad visi sanākuši, tos bij sastādījis divās rindās, meitiešus vienā, puisiešus otrā. Tad bij ņēmis vienu puisieti un gājis gar meitu rindu, un kuņu meitu puisiešam par derīgu bij at-

radis, uz to bij sacījis: tu ņem šo un tu ņem to! Esot gan daži ļoti liegušies, daži arī sacījuši, ka šie nevarot precēties, jo neesot no zemes tik daudz pārtikšanas. Bet kungs pirmajos līcis izkult un pēdīgiem atbildējis, ka šim vajagot cilvēku un par iztikšanu gan uz priekšu gādāšot. Lai tūlīt ejot uz mācītāju likties uzsaukties un ka lai par četrām nedēļām pienesot katra pāra zīmi, ka esot salaulāti. Bet arī par visu sodu nebēdādami, daudzi bij pretī runājuši. Dažam tai pulkā bij sava cerējamā. Arī Kārļa brūte tur bij. Daži lūgušies: šie gribot labprāt šoruden precēties, lai šiem tik palaujot no pulka pašiem izmeklēt. Bet kungs bij uzbrēcis, kāju uz zemi sisdams: „Turi muti, ja negribi žagaru! Es pats zinu, kas tev labāk der.“ Un tad visi bij klusu cietuši.“

Māju dzīvē gan redzam saimnieka ģimeni nošķīrāmies no kalpu ļaudīm, bet starpība vēl nav liela. Visi ēd pie viena galda, visi iet pie viena darba. Saimniekam, ja viņš negrib iekrist nabadzībā un zaudēt mājas, jāiet visos darbos priekšgalā. Bez tam viņam jānes visa atbildība muižai. Ja kas nebija kārtīgi pildīts — vaina krita uz saimnieku. Sliktākām mājām saimnieku ar labu nemaz nevarēja dabūt. Puslīdz iedzīvojies kalpa vīrs raudāja rūgtas asaras, ja kungs bija iedomājies viņu likt par saimnieku kādās panīkušās mājās.

Stāsta galvenās personas šādas:

Ā d a m s — pavisam vēl bērns, bet, kā jau zemnieku dzīvē parasts, ir pastāvīgi starp lielajiem, redz, kas notiek mājas dzīvē, dzird, ko pārrunā pieaugušie, novēro apstākļus, — un tā rodas pats šī stāsta pavediens. Kamēr Ādamam māte vēl dzīva, laiks paiet parastā kārtībā, bērns bezrūpībā, te pie vectēva, te pie mātes vai kāda

cita mājinieka. Bet kad māte mirst, astoņus gadus vecajam zēnam nākas izbaudīt visus bāreņa dzīves grūtumus. Viņu paņem audzināšanā kāds parupjš, mazturīgs saimnieks. Pati saimniece vēl sliktāka — īsts audžumātes tips, jau no pašas pirmās dienas mazo Ādamiņu neieredz. Šis naidis kļūst lielāks, kad vēlāk Ādamiņš mācībās sāk pārspēt audžumātes pašas bērnus.

Celā pie audžu tēva Ādams samirkst un izsalst. Dabūjis sausas drēbes, viņš iemieg un sapnī redz savu vectēvu.

„Pa tam tūlīt rupji vārdi bij dzirdami, tā kā es sabijos un tēva tēvam roku no pleciem atlaidis, uzmodos. Es atrados uz mūrīša, krustmātes zidāmais šūpulī raudāja un krustmāte bārās pilnā mutē: vai gulēt še esot atnācis? Darīt laikam neko negribēšoties, izaudzis tik liels jau esot, izlutinājot; vai nedzirdējis, ka bērns šūpulī raudājis? Tūlīt lai ejot pie šūpuļa klāt.

Acis trīdams, es ari piegāju un sāku šūpulī kustināt, bet neiesākts darbs bij grūts, šūpulī gāja streipuļiem vien un bērns gandrīz gribēja izvelties. Zidāmais kļiedza ar stipru balsi. Krustmāte, kas pa tam bij laukā izgājusi, atkal ienāca un mani, no šūpuļa atgrūdusi, sacīja, lai ejot meklēt citus bērnus. Es nezināju, ko iesākt; vēl neviena bērna nebiju redzējis, ko tad es zināju meklēt? „Vai neiesi, vai?“ krustmāte, man stāvot, uzbrēca. „Nu jau pašā pirmā reizē klausīt negrib. Sauc vien Janča un Marijas, viņi tepat būs.

Un tad es, ārā izgājis, pie rijas stūra raudāju. Es nezināju, ko es pavisam ļauna biju darījis un par ko par mani tā dusmojas. Bail no krustmātes man bij un es raudzīju pāra reizes saukt: „Jāni! Jāni!“ un tad atkal:

„Marij! Marij!“, bet mana balss man pašam tā ērmīgi atskanēja, ka vairāk saukt neuzdriktējos. Un es atkal stāvēju un raudāju. Atpakaļ iet es nedriktēju un uz priekšu iet es nekur nezināju.“

Vectēvs (tēva tēvs) ir īsts veclaiku cilvēka izturības paraugs. Viņš rītos pirmais ir augšā un vakaros pēdējais pie miera. Bet viņam netrūkst arī dzīves izmaņas, tā kā pat kunga acīs viņš jau ieguvis ievēribu.

„Mans tēva tēvs bij saimnieks un pagastā no kunga par visiem cienīts. Ja kungs kādu reizi garām jāja, tad mans tēva tēvs tam driktēja zirgu turēt, kamēr citi no attāliesnes bez cepurēm stāvēja. Ja citi saimnieki kungam runājot tikai sacīt driktēja: „Ja, ja, lielkungs, tā tas ir, to padarīsim,“ tad mans tēva tēvs lika pirkstu pie deguna un kungs tūlīt nomanīja, ka tam kas cits prātā esot. Tad viņš tam mēdza, ar roku uz pleca sisdams, sacīt: „Nu, vecais, tev laikam kāds cits padoms; man tagad vaļa, es ļauju izrunāt.“ Un tad mans tēva tēvs runāja. Bet viņš bij prātīgs vīrs, bij daudz piedzīvojis un prata ar kungiem dzīvot. Viņš nesacīja: tā tas ir, tā tam pēc patiesības vajadzētu būt, tā tas ir labāki; bet viņš runāja par lielkunga žēlastību, ja tas tā pēc viņa augsta padoma varot notikt. — Mans tēva tēvs daudzreiz teica, ja ar kungiem gribot dzīvot, tad vajagot sāvu padomu aizkrāsne atstāt.“

Rakstīt vectēvs neprot. Muižas gaitu sarakstus viņš ar cirvi iecērt stenderēs. Uz vienas stenderes viņam ir kājnieku dienas, uz otras — zirgu dienas. Bet baušļus un dažādus galvas gabalus viņš prot no galvas. „Svētu lūgšanu tas ik rītus, tiklīdz kā nomazgājies, skaitīja. Lietainās dienās, kad lauku darbi jāatmet bij, tas

ņēma bibli un lasīja ar stipru balsi. Klusu lasot, tā viņš sacīja, neesot nekāda lasīšana. Visiem istabā tad vajadzēja klusu būt. Mums, bērniem, bij mierīgi uz mūrīša jāšēd un mēs ne vārda nedrīkstējām runāt. Tādās reizēs ir ārā, durvju priekšā, jau to zināja un mātes māte teica: esat klusi, tēvs lasa grāmatu! Ir svētdienās tas lasīja, un tad tas katru reizi pēc tam gāja gulēt. Baznīcā tas gāja ik svētdienas, sprediķi klausījās uzmanīgi. Dažreiz mājā atnācis sacīja: sapratis gan nekā neesot, bet laikam tak tiesa būšot, ko mācītājs teicis.“ —

Tēvs, kamēr dzīvo pie vectēva, parasts darba cilvēks. Bet tad, vecākam brālim precoties un nu redzot, ka sievas nevarēs satikt, saņem kādas citas mājas. Par saimnieku tomēr viņš neprot dzīvot, padodas slinkumam un dzeršanai un drīz vien pazaudē ne tikai saimnieka godu, bet arī jau agrāk iekrāto mantu. Tēva raksturs rāda, ka ne katrs varēja uz savu roku dzīvot. Pieradis klausīt cita rīkojumus, viņš jau bija zaudējis savu gara patstāvību, viņam nav vairs tik daudz gribas spēka, lai savaldītu savas vājības. Šī pati īpašība dažam labam lika izputēt un dažam labam lika baidīties no brīvākiem laikiem.

Māte — diezgan vispusīgi apgaismots un spilgti raksturots zemnieka sievas tips. Savā pamatā šis tips pa šiem gadu desmitiem nav neko daudz mainījis. Viņa ir čakla strādniece, izturīga, apķērīga, bet savu pašas labumu viņa pārspilē, kļūst še un tur arī netaisna. Viņai gribas apskaust citu sievu labumu, viņai gribas citām sievietēm aiz muguras šo to paplāpāt. Kā saimniece viņa ir daudz spējīgāka par savu vīru. Vīra nevižība un māju apdraudētais stāvoklis viņu bez laika noved kapā.

Pēc tam saimniecība galīgi izput, mantu pārdod vairāk-solīšanā. Viņas pēdējās rūpes vēl mirstot ir par savu dēlu, kas nu paliek bāriņš.

Tēva brālis — vārdos skops, bet aizkaitināts var kļūt arī stūrgalvīgi patstāvīgs — nedaudzos vilcienos labi raksturots.

Audzutēvs — cietsirdīgs, rupjš cilvēks, tuvāk nav raksturots. Zīmīgs ir viņa paša, bet sevišķi viņa mājas apraksts. „Krusttēvs gāja pa priekšu, es no pakalās. Runāt ne es, ne viņš neko nerunājām, tāpēc man vaļa bij nodabīgi aplūkot. Viņš bij resns, plecīgs vīrs, no auguma paliels un ar rupju balsi. Iešana tam bij ar lēniem, bet ar cietiem soļiem. Un ja soli spēra, tad pats viss uz to pusi griezās, uz kuŗu pusi kāju cēla. Kājās tam bij vīzes un vilnaini auti, ap stilbiem ar vīžu auklām sasieti. Bikses arī bij vilnainas un uz kamzolu piedurknēm papriekš nātns, tad vilātnis ielāps klāts.“

„Dzīvokļa cita tam nebija, kā rija. Pie rijas vēl bija kambars, kur dažādas lietas stāvēja un kur krusttēvs pa vasaru gulēja. Rijā dzīvoja viņš pats ar bērniem un saimi. Pašā vidū stāvēja galds, kur visi kopā maltīti un vakariņas ēda. Ap divi sienām gāja lāvas, kur saime gulēja, un kaktā, lāvai pretī, stāvēja krusttēva gulta.“

Audzumāte — īsta pamāte. „Viss viņas apģērbs bij — tikai kreklis, ar jostu ap vēderu sajosts.“ Nonākdams pie saviem audžu vecākiem, Ādams dabū iepazīties ar māju iekārtu un apģērbiem, kādus jau tanīs laikos ne visur vairs sastapa. Tā rakstnieks met skatu arī vēl tālākā pagātnē.

Šis stāsts ir caur un cauri mierīgs, bezparteijsks vēstījums par mūsu tautas dzīvi tagad jau attālā pagātnē.

Aina nāk pēc ainas, cilvēki nāk, iet, darbojas savas dzīves parastās robežās. Tas viss liekas jau kā agrāk pazīstams, tuvs, kaut gan rakstniecībā tāda bezparteijska skaidrība nāk priekšā pirmoreiz. Zvaigznīte šē parādās kā realists. Viņam nav prātā kaut ko mācīt, sludināt, norāt, kā tas redzams Neikēna stāstos. Zvaigznīte savā vienkāršajā stāstā necenšas iepīt šādus vai tādus prātojumus. Viņš negrib neko pierādīt, bet cenšas tikai rādīt. Nav brīnums, ka viņam tāpēc mazāk cienītāju, kā, piem., Neikēnam, Kaudzīšiem vai Apsīšam. Zvaigznīte neprot sevi nostādīt redzamā vietā. Liekas pat, ka viņš jau būtu atteicies no dzīves, it kā jau nogājis citā pasaulē, un šē nu atminētos savas bērnības ceļus.

Visā stāstā ir vai viens vienīgs prātojums, bet tas ir par cilvēka likteni, par cilvēka raksturu:

„Katra cilvēka dzīvē ir daudz un lieli notikumi; tie jāliek vērā. Tas pats rats, kas ķēniņu un lielkungu valstības griež un uz augšu ceļ un uz zemi velk, arī nabaga zemnieka būdiņu kustina: ap to pašu vārpsti tinas visa cilvēka dzīve. Kā audējam ķemmlādei un spolei kustot pavediens pie pavediena tulpas un audekls olekti pēc olektes gatavojās, tā arī pie cilvēka dienām viņa laiks tikai pa acumirkļiem pieskaitāms, un tomēr tas rēķināms pēc dienām, nedēļām un gadiem, kamēr dienas un nedēļas beigtas un gadi pagājuši. Un kā pie audekla var baltas un tumšas strīpas, smalkus un rupjus pavedienus izšķirt, tā arī cilvēka dzīvības audeklā visi acumirkļi, visas stundas, visi priecīgie un bēdīgie, laimīgie un sāpīgie brīži pašā dzīvības galā katram priekšā stādās.

Bet cilvēks pats ir tas audējs. Ja viņa dzīvības gājums ir slikts, ja tam viņa audumā kādi trū-

kumi, daudz mezglu vai nevienādi austs, vai ja malas ir ierāvušās un viss gabals nelīdzens un grumbains izskatās, — kam viņš var sūdzēties? Kas sita pavedienu pie pavediena? Nekas cits, kā viņš pats. Bet tās paminas ir viņa iegribas un tā ķemmlāde viņa prāts un saprašana un tie pavedieni, no kuriem viņš savu mūžu saauž, ir viņam piešķirtie acumirkļi. Cilvēka sirdsprāts, ar visām iegribām un kāribām, ir tas mūžīgais lielais rats, ap kuŗu ne tikai valstības un virsniecības vien, ne tikai tautas un ciltis vien, bet arī visuzemākās zemnieku būdiņas apgriežas un kustas, un kas tāpat tur lielumā, kā še mazumā katram savu likteni piešķir.“

Šāds uzskats redzami atšķiras no tā, kādu sludināja veclatvieši (Leitans, Līventāls un citi) un arī Juris Neikens. Tas „lielais rats“, kas visu griež un kustina, kas dzīvi velk uz priekšu vai atpakaļ, cilvēkus ceļ augšā, vai gāz lejā — viņiem bija pārdabīgs spēks, cilvēka saprašana nepieejamais Dievs, kas kristīgā mācībā izpaudis savu gribu. Cilvēks pats viņu acīs bija nespēcīgs radijums, un viņa ceļus noteica kas cits, liels, nezināms, kuŗu varēja tikai rītos un vakaros lūgt, lai ir žēlīgs. Šī pasaule, šī bēdu un raudu ieleja bija sagatavošanās vieta uz citu pasauli, un cilvēka ceļus noteica dievišķā griba. Nu nāk jaunie laiki, un nāk „Pēterburgas Avizes“, un arī Zvaigzņīte, kas saka, ka cilvēks pats ir tas lielais rats, kas cilvēces likteni veido. Nu cilvēka rokās ielikta lielāka vara, viņš darīts patstāvīgāks, brīvāks. Kā latvieti vajadzēja atsvabināt no atkarības muižai, tā viņu bija jāatsvabina arī no citas verdzības: no klusas padevības kristīgās ticības dogmām. Ne jau vispār pret kristīgo ticību viņš uzstājās (no kā tāļu nebija Juris Alunans), bet

gan pret to kristīgās ticības iztulkojumu, kādu muižniecības draugi mācītāji sludināja zemniekam. Klaušu atkarībai padotam zemniekam vajadzēja klausnieka psiholoģijas arī reliģiskā dzīvē.

Dzeja.

No Zvaigznītes dzejām uzglabājušās tikai dažas: „Tēvu zeme“, „Tauta“, „Čigāņu dziesma“, Būrgera balādes „Lenores“ tulkojums, ko tulkotājs nosaucis par „Trīni“ un vēl dažas. Kaut arī Zvaigznītem nav noliedzamas lirika dāvanas, jo viņa gars ir maigs, jūsmīgs, tēliem bagāts, tad tomēr šīs spējas viņš nav spējis attīstīt un izdaļot. Viņa dzeja ar savu izteiksmes veidu vēl nav sasniegusi nobriedumu, kāds manāms šur tur viņa prozā.

„Tēvu zeme“ runā par dzimtenes mīlestību:

Gan ir jauki citās zemes malās,
Tur, kur cita saule spīd;
Gan vēl tālās jūras salās
Laimīgāki ļaudis mīt.
Bet kur tēvu zemes saule riet,
Ak, kā viss tur jaukāki...

Gan par citām zemēm stāstot ceļinieki brīnīškas lietas, stāstot par turienes greznajām pilsētām un zemes bagātībām, gan tēvu zemei visa tā neesot, bet viņa esot sirdij tuvāka. Un kas lai spētu raisīt to saiti, kas cilvēka sirdi sien pie dzimtenes? Un esot citām zemēm vīri ar augstiem, slaveniem vārdiem, kas prātu saviļņo un smadzenes iztricina, gan tur notikuši lieli un vareni darbi, kas liek mums brīnīties,

Bet pie tēvu zemes vārda skaņas —
Ak, kā sirds pukst citādi!

Šīs dzejas pirmās četras rindas atzīmējamas vēl ar savu labskaņu. To panāk dažu burtu atkārtotāšanās: zemes malās — saule spīd — tālās salās — laimīgāki ļaudis. Te var runāt par neuzkritošu, nemeklētu aliterāciju, kas panāk valodas pāreju muzikalā plūdumā.

Dzejolis „Tauta“ jau ir citādu raksturu. Ari tur ir karsta dzimtenes mīlestība, bet citādā veidā. Pirmā dzejoli tēvu zemes mīlestībai tāds pats raksturs, kā mūsu veco dzejnieku dzejā. Par dzimtenes mīlestību dziedāja jau vecais Stenders, dziedāja Līventāls, Ruģēns u. c. Bet „Tautā“ dzirdam arī sāpes — sāpes par to, kā tautai trūkst. Te simpatijas apņem ne tēvu zemi ar visiem viņas ļaudīm (tolaik augstākās aprindas un arī mūsu zemes jaukums piederēja citai tautai), bet gan taisni tikai pašu latvju tautu.

Kam tev nebij stāstu sirmu,
Kas skait' gadu simteņus?
Kur tu krāji tautas darbus,
Ka neviens tos skandināj'?

Te ir atskaņa tam nacionālās apziņas pamošanās sākumam, kas attaisnojumu šai dienai un nākotnei meklēja pagātnes slavenos darbos. Tā vācu romantiķi meklēja augšā no pat vidus laikiem to, kas rādītu vācu tautas īpatnību un varenumu, tā arī Alunans, lai sekmētu latviešu nacionālo pašapziņu, meklēt meklēja teiksmainā senatnē to, kas varētu latvieti ar pašapziņīgu lepnumu pildīt. Ja jau tautai pagātne gaiša, tad arī nākotne tāda var būt. Ja tagadne tumša, tad tur vainīga kāda sveša, naidīga vara. Jūrā Alunana nelokamā pārliecība bija, ka latvju tauta savos pamatos, ar savām iedzīmtām spējām

„Simtu, simtu zaļu lapu
Kroņos bij man augušu;
Nāca vētra, tos pacēla
Un aiznesa Gaujiņā.“

— Gauja, saki, kur palika
Ligotāju kroniši?
Vai kas tos gan izzvejoja,
Vai tie jūrā aizpeldēj’?

„Nezvejoja, nepeldēja,
Tie nogrima dibenā.
Nāca nikni meža zvēri,
Tie sastājās Gaujmalā,
Izdzēr’ visu ūdentiju,
Dūņas vien man atstāja.“

Ari Zvaigznītes krūtīs smeldz sāpes par grūtajiem laikiem, kas uzbruka tautai. Bet no āra uzspiestā verdzība nav kauns, tā var kādā baltā dienā atkal novelties, ja tikai tautas gars dzīvs.

Kad lasām augšējās rindas, vai neliekas, ka šinī dzejoli ir jau Ausekļa gars? Ja Alunana dzejā viņa paša tautiskās idejas neatspoguļojās un ja viņa dzejā nav manāms tautas dziesmu iespaids, tad par Zvaigznītes dzeju to nevar teikt. Atmosfēras laika spožā dzejnieka Ausekļa priekšgājējs dzejā ir Zvaigznīte. Ari Pumpura nacionālā, jūsmīgā dzeja sāka parādīties tikai ap 1869. g., bet Zvaigznītes „Tauta“ iespiesta jau 1860. g. („Sētas, dabas, pasaules“ trešā grāmatā).

Tā ar Zvaigznītes „Tautu“ sākās tas tautiskās dzejas virziens, kas caur Pumpuru, Ausekli, Lautenbachu

iedams — atskajas atrod pat jaunākos laikos, piemēram, Rāiņa, Fallija u. c. dzejā.

Tas sakāms ne tikai par ideju, bet arī par izteiksmi. Zvaigznītes dzejas daža laba rinda ir it kā no kādas tautas dziesmas ņemta. Iepriekšējie dzejnieki to nebija darījuši.

Humors

Labus panākumus tautā ieguva Zvaigznītes humoristiski-satiriskie raksti. Visilgāk lasītāju atmiņā palika jautrie nostāsti par maleniešiem.

Malenieši ir neprātīgi, neapķērīgi ļautiņi. Viņiem viens darbs iznāk aplamāks par otru, kaut arī tiem netrūkst ne čaklības, ne labsirdības.

Tā maleniešu valdības namam, rātuzim, nezina kāpēc nav ietaisītas trepes un nu katru valdības vīru nākas uzvindāt augšā, otrā stāvā, kur parasti notiek viņu sēdes.

Ceļot jaunu rātuzi, viņi pat piemirst logus ietaisīt un krāsni iemūrēt. Nu gaismu pūlas ienest gan ar maisiem, gan kurvjiem, pūlas to saķert gan ar dakšām, gan ar peļu slazdiem, bet velti; līdz sēdēs nākas katram ņemt sveci līdz un to uzspraust sev uz galvas.

Kad malenieši beidzot apķeras, ka mūrī jāizlauž caurumi, pa kuņiem gaisma nāktu iekšā, tad atkal, rudenim nākot, sāk, nabadziņi, salt. Nu jauna gudrošana, kā salu aizturēt. Viņi aizstiepj caurumam priekšā tiklu, ar kuņu bija savā laikā kāpostus paglābuši no zaķiem.

Viens pēc otra nāk gadījumi, kur parādās maleniešu „apķerība“. Tā viņi, lai nebūtu no citām zemēm jāieved sāls, mēģina to paši savos tīrumos audzināt. Ar sāli apsēto lauku rūpīgi sargā no putniem un lopiem. Kad kādreiz lopj tomēr tur sagājuši virsū un kad gani baidās tur savu kāju spert, tad četri rātskungi sēdina kādu vecāku ganu uz krēsla, dod tam rīksti rokā un nes to uz krēsla pa tīrumu apkārt, līdz šis lopus ir nodzinis nost. Tā, lūk, gans nenomīdijis dārgo sējumu.

Kad ķeizars apciemojis viņu zemi un paziņojis, lai viņu uz robežas sagaida pusjāšus un puskājām, tad malenieši to saprot tā, ka ķeizaram pretī jājāj uz mietiem, kā mazi zēni to rotaļādamies dara, jo tas esot pusjāšus un puskājām.

Lai nenomaitātu zaļo zāliti uz mūra drupām, malenieši met cilpu govij ap kaklu un velk to augšā, lai zāliti noēd... Velkot augšā, govs izkaļ mēli, bet malenieši priecīgi domā, ka govs, zāli ieraudzīdama, jau laizās. Govs protams, dzīva lejā vairs nenonāk.

Lai izkaltais dzirnavu akmens no kalna ripodams nezin kur neaizskrietu, viens malenietis bāž galvu caurumā un ripo līdz un, blēdis, ar visu akmeni ierīpo ezerā.

Kad visus balķus no meža malenieši ar nešanu bija pār kalnu pārstiepuši, bet pēdējais nejauši novēlās pats, tad malenieši visus agrākos nes atpakaļ uz kalna un priecādamies laiž lejā. —

Patī valoda bija šādiem nostāstiem piemērota, tāpēc lasītājam viņa patika un palika atmiņā. Malenieši iesākas:

„Reiz valdīja pār lejputriešiem varens ķēniņš, tas bij varen prātīgs ķēniņš un galvā tam bij daudz padoma. Tam bija trīs padoma devēji: viens nažu slīpētājs, viens bārdas dzinējs un viens skursteņu slaucītājs, — visi trīs tik gudri, ka visā lejputriešu tiesā neviena cita tik gudra nebij. Nu kādu dien' ķēniņam prātā nāca izprovēt, vai citās zemēs arī vēl tik gudri esot. Tādēļ viņš visus trīs priekšā saucis šiem pavēlēja uz reizošanu iet un tikmēr uz māju nenākt, kamēr jel vienu tik gudru būs atraduši.“

Nu šie trīs dodas ceļā, iepazīstas ar maleniešiem un brīnas par viņu savādo gudrību.

Grāmatīņa „Par maleniešiem“ nav Zvaigznītes ori-

Domas par dzeju un dzejniekiem.

Zvaigznīte bija pirmais no latviešiem, kas rakstos izteica patstāvīgas, dziļas domas par dzejas vispārējo dabu un par dzejnieka lomu tautas dzīvē.

Vācu tautības dzejnieki, kas rakstīja arī latviski — vecais Stenders, Elverfelds, Girgensons, Hugenberģers — gan bija izglītoti vīri, gan viņiem stāvēja tuvu pat jaunākie notikumi Vakarā Eiropas literāriskajā dzīvē*), bet ar latviešu lasītājiem viņi par šādiem jautājumiem nerunāja. Latviešu caurmēra lasītāju vai pat tā laika latviešu inteliģenci, kāda nu viņa bija — dažs skolotājs, dažs rakstvedis — vēl neinteresēja šādi jautājumi; viņi gan būs lasījuši tos dzejoļus, ko dzejnieki sacerēja vai tulkoja no svešām valodām, bet nebūs tālāk domājuši, kā dziesmas ceļas, kāds viņu uzdevums pasaulē.

Tāpat arī pirmie latviešu tautības dzejnieki — Nerdzīgais Indriķis, Dīnsberģis, Līventāls, Ruģēns, Šēnberģis — gan taisīja pantus un „rīmes“, dzejoja savu spēju robežās, bet teoretiskus jautājumus par šo lietu vēl necilāja.

Zvaigznīte domas par dzeju un dzejniekiem ir visvairāk izteicis rakstos: „Dziesmas, rīmes un tas jaunais sakāms vārds“ („Mājas Viesi“ 1859. g.) un „Par latviešu tautas dziesmām“ („Sēta, daba, pasaule“ III. d., 1860.).

*) Hugenberģeram bijusi izdevība un laime pat personīgi satikties ar vācu klasiķiem — Šilleri un Ģeti.

„Mājas Viesī“ bija sācies strīdus starp Caunīti un Šēnbergi. Pirmais bija izteicis dažus skarbākus vārdus par tā laika latviešu dzejniekiem, par viņu satura patukšajām „rimēm“. Šēnberģis to ņēma ļaunā un nu sākās sīka, personīga izrēķināšanās, pašus dzejas jautājumus maz aizskarot; jāšaubās, vai, piemēram, Šēnberģim jel maz bija kādas patstāvīgas, nopietnāk ņemamas domas par dzeju. Beidzot strīdū iejaucās arī Zvaigznīte, paceldamies ar savu inteliģenci pāri citiem tiem „Mājas Viesa“ līdzstrādniekiem, kas bija runājuši par dzejas jautājumiem.

Zvaigznīte tautas mūžu salīdzina ar cilvēka dzīves gājumu. Kā cilvēkam esot sava bērnība, jaunība, vīra gadi un mūža vakars, tāpat arī tautai. Bērnībā cilvēks mācoties tikai no citiem, uzmanīgi vērodams, kā vienu vai otru darbu dara pieaugušie; arī tauta šim attīstības posmā uzcītīgi sekojot kādas kulturā vecākas tautas paraugam. — Bet tad nākot jaunības un trakuma gadi. Cilvēks gan turpinot mācīties, bet jau gribot arī izmēģināt savus spēkus, gribot lauzties un trakot un izdarot dažu labu pārgalvību. Un ne tikai pārgalvību tāds jauneklīs spējīgs izdarīt, bet arī varoņa darbus, kas ne agrāk bij iespējami, ne arī vēlāk vairs tā veicoties, jo tad garam vairs nav tās aizrautības un idealisma. Arī tautas savos jaunības spēku pieauguma gados izdarot lielas lietas, ķeroties pie varoņīgiem pasākumiem, pie lieliem darbiem, pie savas varas izplatīšanas un nostiprināšanas gan uz āru, gan arī valsts iekšējā dzīvē. — Kad cilvēkam nākot vīra gadi, viņš kļūstot jau klusāks, mierīgāks, trakot viņam vairs negriboties, bet gan labprāt atcerēties agrākos gadus un viņu notikumus. Vēl lielāka patika kavēties pie

bijušā rodoties, kad tuvojoties vecuma dienas. Tāpat arī tautām, kas sasniegušas šādus nobrieduma un mierīga darba gadus — patīkot kavēties pie bijušā, atcerēties savu jaunību, savus slavenos darbus, savu spēku laušanos uz āru. Rodoties tad cilvēki, kas šos bijušos laikus saliekot stāstos un dziesmās, un citi tos pārstāstot par jaunu un dziedot jaunās skaņās, līdz izveidojoties sava tautas dzeja, tautas eps, tautas teikas par seniem laikiem un vēsturiskām personām un vietām.

Te ir viens neizsmelams dzejas avots — pagātne. Jo tālāk atpakaļ pagātnē, jo dzejniekam un klausītājam lielāka brīvība, fantāzijai brīvāks lidojums, jo netraucētāk var veidoties episkas dziesmas par varoņu laikiem, episki nostāsti par to laimīgās dzīves laiku, kad vai paši dievi nāca cilvēku vidū un draudzējās ar viņiem, kad cilvēkam it kā nekādu vājību vēl nebija, bet tikai neizsmelams spēka krājums.

Bet kā cilvēks dzīves ceļā nomaldās, padodas nespēkam vai sliktai priekšzīmei un noklist no pareizā ceļa, tāpat arī tautas ar visu savu valsts dzīvi iebrauc grāvī un sāk nīkuļot. Nu rodas cilvēki, kas paceļas kā pravieši, gan apsūdzēdami tagadējo paaudzi un viņas darbus, gan sludinādami labākus laikus un skubinādami atgriezties uz pareizā ceļa, uzsākt atjaunošanos, mēģināt atdzimt. Šo praviešu vidū ir arī ievērojami dzejnieki. Viņu skats ir vērsts uz nākotni, viņi ir nākotnes paudēji, lielāku ideālu lolotāji, tautas apziņas modinātāji.

Te ir otrs tāds neizsmelams dzejas avots.

Kad mēs paskatāmies tautas atmodas laika labāko dzejnieku — Ausekļa vai Pumpura — dzejā, kas sāka parādīties gadus desmit pēc Zvaigznītes apcerējumiem, tad

redzam, ka šīs domas ir pareizas. Auseklis un Pumpurs gan nogrimst pagātnes dzejiskā skatīšanā un lūko atminēt tos teiksmainīgos mūsu tautas jaunības gadus, kad cīņas ar tautas naidniekiem nelikās grūtas un visādi tikumi zēla, gan atkal un atkal uzmanīgi vēroja un zilēja, kas tautu sagaida nākotnē. Jau viņi ar pravieša muti pasludināja labākus laikus, brīvības uzaušanu, gara gaismas pieņemšanu, kam tolaik retais vēl ticēja, bet kas tomēr ar laiku notika. Zvaigznītes dzejas uzdevuma formulējums izrādījās pareizs.

Pēc Zvaigznītes domām latviešu tautas jaunība meklējama pagātnē. Tad bija spēku pārpilnība, tad bija arī darbi, kas tālu tika daudzīnāti. Bet vācu un citu tautu uzņēmīšanās tautas attīstības gaitu traucēja, tā kā tagad latvieši, lai arī vēl neko lielu nav panākuši, ir jau vīra gados, kad dzejniekam divējāds uzdevums: celt gaismā pagātnes tumsā nogrimušos darbus un notikumus, lai tautas spēkus spirdzinātu pie bijušā gaišuma, un — otrs uzdevums — būt tautas nākotnes ideālu tulkam, izteikt skaidri to, ko tautas dvēseles dziļumos dzirdam, lai rastos sava vadošā ideālu zvaigzne un lai tauta sāktu atjēgties arī no tiem neceļiem, kādus sākusi iet. Tautu stiprināt ar bijušo un ar nākošo, tautu sargāt no kļūmīga ceļa un atdarīt acis, lai atstātu nevēlamās tekas — lūk, dzejnieka augstais uzdevums. Dzejnieks ir, „kas to, ko visa tauta jūt, domā un atzīst, dziesmās skandina, kas no tautas sirds pie tautas sirds dzied, kas, tā sakot, visas tautas mute ir. Tur dzejnieki ir tautu pravieši, kas tautas priekus un bēdas, cerību un bailes skaidri sajūt un dziesmās izrunā.“

Tālāk Zvaigznīte runā, ka katrai tautai ir sava īpat-

nība, un tāpēc arī katrai tautai ir sava īpatnēja dzeja. Uz vienu un to pašu lietu viena tauta var skatīties tā un otra citādi, tāpēc arī dzeja, kas plūst no tautas dvēseles dziļumiem, būs katrai tautai citāda. Zvaigznīte liek to mūsu dzejniekiem pie sirds, jo citādi var iznākt tā, ka zem svešiem iespaidiem radusies dzeja var būt latviešiem sveša un nepatīkama. Tas pa daļai noticis ar vācu tautības dzejnieku latvisko dzeju. Lai kā viņi ir pūlējušies, bet dažs labs darbs ir palicis bez panākumiem, nav kļuvis par tautas īpašumu, bet padots aizmirstībai. Tā Hugenbergers gan esot bijis liels dzejas draugs un pats dzejnieks, bet svešas tautas gars nav viņam ļāvis kļūt par iemīlotu latviešu dzejnieku.

Šis paredzējums piepildījās drīz vien arī pozitīvā nozīmē. Kad nāca Pumpurs ar savu dzeju — lasītāji to saņēma pavisam citādi. Kur Hugenbergeram vai citam viņam līdzīgam tikai reāta atbalss gadījās, tur Pumpura vienkāršās (pēc tagadējās saprašanas jau stipri kļūdainās) dziesmas radīja tūkstoškārtēju atbalsi un kļuva gandrīz vai par tautas dziesmām.

Ja skatāmies arī uz tuvākām, ikdienišķīgākām lietām, tad tomēr dzejai, pēc Zvaigznītes domām, vispirms divi uzdevumi: vai nu atjaunot lasītāja kādus agrākus izjūtumus, pārdzīvojumus, jeb vai mēģināt radīt, izsaukt kādas pavisam jaunas jūtas un domas un priekšstatus. Te Zvaigznīte taīsa pārmetumu Dinsbergim, ka tas pārāk sentimentāls un savā dzejā runā par tādām lietām, kas tautas izjūtai svešas. Tautas dzeja arī runā par mīlestību, bet vienkāršākos, sirsnīgākos vārdos. Turpretī tā sentimentālā dzeja, kas sākās bruņinieku laikā un ar vācu rakstiem un ar muīžas palīdzību tika pie mums ieviesta, kas

runāja par mīlestību it kā smalkākā tonī — latvietim īsti nepatīkšot. Te gan Zvaigznīte nebija paredzējis, ka šāds sentimentalisms un mīlestības tūkstošveidīgā un jūsmīgi asarainā apdziedāšana ieviesusies arī latviešu dzejā.

Tālāk Zvaigznīte izsaka domās, kas dažam labam tā laika „rīmniekam“ nepatika, ka dzejā nav pats galvenais „rīmes“, atskaņas, panti, bet gan iekšējais daiļums un gars. Runādams par Šēnberga un Vītiņa kopīgi izdoto dzejoļu grāmatu, Zvaigznīte saka: „Kas vien citās valodās jaukas dziesmas lasījis un daudz maz ar viņu garu iepazīnies, tam jāsaka, ka visā tanī pulkā (Šēnberga Vītiņa dzejā) tikai četras vai piecas ir derīgas. Tādas, kā pārējās var ikdienas pa dučiem taisīt. Man tā liekās, ka rakstītāji domājuši, ka rīmēs esot viss dziesmu jaukums. Ko tad par vecajiem grieķiem sacīsim, kas no rīmēm (atskaņām) neko negribēja zināt? — Nemaz neesmu rīmju ienaidnieks. Bet rīme ir un paliek tikai dziesmas izpušķojums. Ja pašai dziesmai bez rīmēm jaukuma un spēka nav, rīmes viņai to neiedos.“

Šo uzskatu vēlāk stipri vien sāka atbalstīt Auseklis, savā pēdējo gadu dzejā atskaņas gandrīz pavisam atmezdam. Ari Lautenbachs vēlāk šai domai visumā ņemot piekrita. Kā labs pamats tam noderēja arī latviešu tautas dzeja. Tur atskaņas gandrīz nemaz nesastopam, bet dzijas jaukuma un spēka tur, kā to visi labi zinām, netrūkst. Tad nu radās teorijas, kas latviešu nacionālo dzeju gribēja izveidot, ar atskaņām neko nesaistoties. Vairāk vai mazāk šim uzskatam piekrituši un savā dzejā tam praktiski sekojuši daži jaunāku laiku dzejnieki, kas arī uzrāda stipru nacionālo elementu, piem., Rainis.

Dzejā pats galvenais — viņas iekšējais, garīgais

spēks, kas lauždamies uz āru, atrod šādu vai tādu izteiksmi. Ja šī izteiksme izdaiļota, labskanīga — to tiesu labāk. Bet lielu dzeju var dot ne labs atskaņu virknētājs, bet garā liels cilvēks.

Vispār — Zvaigznītes uzskats par dzeju tāds, ka viņai tik augsti, cēli uzdevumi, ka niekus nepieklājas nemaz dzejas formā ielikt, nenozīmīgas lietas nevajag nemaz apdzejot. Dzejniekam, kas pielīdzināts pravietim, nevajag rakņāties pa siko,niecīgo, ikdienišķo, bet gan meklēt to lielāko un skaistāko pasaulē un dzīvē.

Ari otrā apcerējumā — „Par latviešu tautas dziesmām“ — Zvaigznīte vispirms runā par dziesmu izcelšanos vispār. Raksturīgi tas ka viņš, kā jau pats dzejnieks, mīl runāt dažādos piemēros un salīdzinājumos.

„Kad tu vēl mazs puika biji un rītā ar saules lēktu jērus un kazlēnus, lielus un mazus lopus ganībā sadzini, kad mežs un lauks kluss bij un no katra tava vārda atbalsu deva, — kam tava balss tā bez visas uzdzīšanas tā skaņi pacēlās, kam tu priecīgi un skaļi dziedāji, ka atbalss no simts vietām atpakaļ sauca? — Vai kad tev brāli, dēlu, vai draugu rekrutos nodeva un tu to līdz ceļa jūtīm pavadīji un kad tas tev ardievu sacīja un beidzamo reiz roku spieda, vai tu atmini, ko tu tur sajūti? Kad tev kāds tavas jušanas un domas liktu izsacīt, ko domā, vai tu to varētu? — Bet neiesim tik tālu. Vai katra diena mums tādas lietas priekšā neved, kas nemaz ar vārdiem nav izsakāms? Un kā mēs tad viņas izrunājam? — Redz, te ir tā lieta: kur priekš tā, ko sajūtam, vārdu trūkst, tur dziesmas palīgā ņemam. Cilvēks tās augstākās, varētu sacīt, tās svētākās jušanas, kuņas izsacīt, tā sakot, vārdu trūkst, dziesmās izskandina. Tādēļ tas aplam, kad katru

mazu lietīņu apdzied un peršu glītumā tērt grib. No šā ari var gandrīz zināt, tā pie katra cilvēka sevišķi, bet vēl labāki pie katras tautas, kuŗas lietas par labākām, augstākām tura. — Cilvēks dziesmās savas augstākās, svētākās domas izrunāt mēdz. Dziedāšana nekas cits nav, kā jauka runāšana. Runājot gandrīz visus vārdus vienlīdzīgi izsaka, tie tā iziet, ka nemaz nenāktu no sirds. Dziedot pavēlk vienu vārdu gaŗāk, otru īsāk, kā nu katru reizi vajadzīgs, šo vārdu velk zemāk, šo atkal augstāk, — ar īsiem vārdiem sakot: dziedot var savas jušanas labāki kā runājot izsacīt. Tāpēc: kas tikai just, domāt un runāt var, bez dziedāšanas nebūs.“

Kad sirds plūst pāri — vienalga, aiz prieka, sāpēm, mīlestības, ilgām — rodas dzeja, rodas dziesma.

Bet viens cilvēks nav līdzīgs otram cilvēkam, kur nu vēl viena tauta otrai. Tādēļ ari katras tautas dzejai ir savas īpatnības, kas stāv visciešākā sakarā ar šīs tautas likteni, īpatnībām, tagadējo dzīves stāvokli. Zvaigznīte pieved dažādus piemērus. Viņš runā par Amerikas vergiem, kas ievesti no Afrikas un nu cieš zem svešā nežēlīgā sloga. Tomēr viņiem ir dziesmas, bet tās ir vienmuļi smagas, kā nāvīgi nogurušas, kā bez mazākā saules stariņa. Tomēr tās ir dziesmas, melnais vergs viņas dzied ar asarām acīs un tās izsaka viņa dvēseles nopūtas. Nēģeris to saprot labāk un tās viņam tuvākas, nekā citas dziesmas, ko cits sauktu par daudz daiļākām. — Varenaļai angļu tautai jau pavisam citādas dziesmas. Anglis apzinās savu varu, savu spēku. „Kādas nu būs viņu dziesmas?“, Zvaigznīte jautā. „Ja pats to jau iedomāties nevari, tad tev sacīšu: lēni, bet droši viņš savu meldīju iesāk, balsu pa balsam tas uz augšu kāpj, nevis bailīgi,

bet ar vīra sirdi; visā viņa dziesmā nekādu jauneklā vai bērna sprinģēšanu neuziesi — viņš iet kā vīrs, lēniem soļiem. Kādu gabalu tā gājis, tas ar pilnu spēku, kā ar ērgļa spārniem paceļas, augstā balsī vārdus iesāk un gluži mierīgi, soli pa solim, lēnā balsī nolaiž. Tā tik angļi var dziedāt? — Un tad viņš runā vēl par krievu, skumju pilnajām dziesmām, kas „gandrīz visas bēdīgi iesākas, tad uz reizi priecīgi paceļas un beidzot atkal bēdīgi nolaižas.“ Tur vainīga esot Krievijas daba un grūtā dzīve, īpaši kāda tā bijusi tataru jūga laikā. — Un vāciem, kuŗu pagātnē tik daudz kara trokšņa? „Kas tas bija, ko viņi apdziedāt vērtu turēja, ko tie par savu augstāku mantu cienīja? Gandrīz visas viņu dziesmas par kaujām runā, par varenu spēku, par sirdību, drošību, par zobeniem, šķēpiem, bruņām un par mīlestību. Tās bija tās lietas, ko viņi apdziedāja, ko viņi augsti cienīja un godāja. Tur mēs redzam asiņu straumes plūstam, liķus uz liķiem kraujamies, šķēpus lūztam, priekšturamās bruņas šķeļam. Tā dziedāja vācieši, tā dzīvoja vācieši priekš 600 un vairāk gadiem.“

Ja nu dziesmas ir tautas dvēseles cildenāko, labāko, svētāko brīžu atbalss un ja viņas runā par tēvu tēvu likteni, tad Zvaigznīte nāk pie slēdziņa: „Tautas dziesmas liela dārga manta, un ja kāda tauta šo mantu nav labi paglabājusi, tad tā vairs nav tauta saucama. Ari tēvu tēvu kapenes bērnu bērniem pienākas piemiņa turēt. Kas tā nedara, nav vairs pie tās cilts skaitāms.“

Un tad Zvaigznīte jautā par latviešu dziesmām, kas pauztu latviešu gara noskaņas, latviešu tautas svētākās mantas, latviešu tautas pagātni: „Latvieši, kur jūs savas tautas dziesmas likāt? Kuŗos kapos jūs viņas aprakāt?

Vai jums nebij vīru, kas jūs varētu apdziedāt? Vai tie nedarija darbu, ko bērnu bērni varētu dziesmās skandināt? Turaidas kalni, vai jums nevienas atbalss nav, vecu laiku notikumus skandināt? Daugava, Gauja, Venta, vai jūs tēvu tēvu darbu slavu ar saviem vilņiem jūrā aiznesāt? Vidzemes un Kurzemes jūra, vai liegsies latviešu kuģu spēku nesusi? Vai nemelosi, sacīdama, ka viņu airi tavus vilņus nav lauzuši? Jūrmalas smilšu kalni, kas jūsu dzeltenumu sarkanu krāsoja? —? — — Ak, jūs visi ciešat klusu, un kad es prasu, kādēļ, tad tik kā miegā būdami, mām zīmi dodat, ka neesot vēl tas laiks klāt, kur atbildēt varot.“

„Ak, Gaujas krasti gan daudz* ko stāstītu, kad runāt varētu,“ atbild Zvaigznīte, lai atbilde atkal drīz vienu jautājumos pārietu. „Turaidas un Krimuldas kalniem arī atbalss netrūktu vis, kad veco latviešu bērnu bērni tēvu tēvu darbus skandinātu. Jūras vilņi, jūsu valodu mēs gan saprastu, bet vēl jūs kā apburti, cietā miegā ieslēgti, mūsu ausīm mēmi esat. (Kas zin, vai pie mums pašiem kurlība nav?) Kur ir tik mazs zemes gabals, kā šie latviešu viducis, kas tik daudz lielus un varenus darbus ir redzējis? Kur ir tā vieta, kur tā bez mitēšanās kara troksnis skanējis? Es runāju par piekto, sesto, septīto, astoto un devīto gadu simteni, kur Vidzeme kā tilts bij, pār kuŗu tās varenākās tautas šurp un atpakaļ staigāja. Latvieši, es jūs prasu, vai jūs no tiem laikiem nekā neatminat? Vai mātes jūs šūpulī iežūžinādamas tikai par pelītēm, kaķīšiem un krauklišiem dziedāja? Vai tēvi ziemas vakaros neko nestāstīja par vecu veciem notikumiem, un vai priekšējos laikos tēvs, stopas un bultas drāzdams un kaldams, nekā no vareniem, slaveniem darbiem neteica?

Vai tik par kumeliem, auziņām, alutiņu dziedāja? —? — Kas tev tavas tautas dziesmas laupīja? Kur tu viņas pazaudēji? —?“

Ar sāpēm un izmisumu Zvaigznīte raudzījās apkārt un nevarēja apmierinošu atbildi atrast. Tanīs gados latviešu tautas dzejas lauks patiesi vēl bēdīgs izskatījās. Tautas dziesmas vēl nebija sakrātas un nebij pētītas. Tāpat tautas teikas un pasakas glabājās tikai tautas atmiņā. Bet vai Zvaigznīte nevarēja paklausīties un dzirdēt, ka tautai dziesmu, pašas īstu un daiļu dziesmu nebūt netrūkst? Redziet, Zvaigznīte bija no apvidus, kur brāļu draudze jau ilgāku laiku veda vissīvāko cīņu ar vecajām tautas dziesmām un viņu dziedāšanu. Ja arī kur viņas vēl atskanēja, tad ne ar to nopietnību un ne tādā izlasē, kādu bija pelnījušas. Ja jau laudim bija kladzināt kladzināts, ka tautas dziesmas ir blēņu dziesmas, velna dziesmas, nicināmas dziesmas, tad viņi arī sāka gandrīz vai noticēt. Un ja dziedāja, tad tikai kā blēņojoties. Bez tam Zvaigznīte ar vārdu „tautas dziesma“ vispirms saprata tautas epu, un tikai pēc tam sīkākas dziesmas.

Bet vajaga palūkoties, ko cits dzejnieks ap to pašu laiku dzirdēja un pie kāda slēdziena nāca. Pumpurs, kurš bija dzimis un audzis Daugavas tuvumā un laudis, kas vēl nebija no kristīgās svētības saēsti, dzirdēja, ka tautai ir bezgala daudz dziesmu un teiku, un kā no tām var izlasīties ne tikai par kaķīšiem, kumeliņiem un auziņām, bet arī par varoņiem un varoņdarbiem, par Lāčplēsi, kas nav beidzis vēl cīņu ar melno bruņinieku un nebeigs, līdz Latvija būs no svešā sloga atsvabināta. Ja Zvaigznīte būtu zinājis, kādas dziesmu bagātības vēl tautā slēpjas, ja būtu paredzējis, ka viņa laika biedris Kr. Barons jau

savāks biežus sējumus, kuŗos pāra simti tūkstoši dziesmu, tad viņš nebūtu tik satriektā balsī runājis.

Pie dziesmu vākšanas, kā zināms, ķērās jau pats Zvaigznīte. Piebalgā un Raudā viņš uzrakstījis dažus simtus dziesmu. Tur nav to episko, vareno dziesmu, kas runā par varoņu laikiem, kas runā par tautas augstākiem ideāliem. „Ja, raudeniešu un piebaldzēnu dziesmas gan tās ir, bet latviešu tautas dziesmas, — ko domā-jiet, vai viņām to goda vārdu dosiet? Vai viņas to pelna? Vai tās tās augstākās, svētākās lietas bija, ko latviešu tauta savā sirdī kustināja un cilāja? Vai latviešu tauta cita nekā nav piedzīvojusi, jutusi, domājusi, vai uz cita nekā sava prāta nav griezusi? Vai mūsu tēvu tēvi tikai ganos un piegulā gājuši un pie ugunsкура sildījušies?“ Zvaigznīte tā nedomā; viņš saka, ka latvieši grūtajos vergu laikos labu daļu savu dziesmu ir pazaudējuši. Latviešiem nav bijis, kas viņu dziesmas uzraksta, jo augstākās kārtas un inteliģence tika tautai atrauta. Vai par citu tautu senajām episkajām dziesmām vēl ko atminētos, ja mūki tās nebūtu uzrakstījuši? Tās dziesmas, ko latvieši tagad dziedot, neesot visai vecas, tās radušās dzimtbūšanas laikos, kad visa viņu dzīve bija saspiesta šaura.

Bet arī šīs dziesmas, kas vēl palikušas, nevajaga nicināt. „Es saku, tās arī ir tautas dziesmas un īpaši latviešu tautas dziesmas. No latviešu sirds viņas nākušas un vienīgi latvieši var sacīt: tās ir kauli no maniem kauliem un miesa no manas miesas. Vienīgi latvieši viņas labi sapratīs un ar prieku dziedās. Turat godā, kas īsti jūsu ir un jūsu paši godā paliksāt.“

Zvaigznītes tuvākais domu biedris Juris Alunans, kas

jau ar savām „Dziesmiņām“ un vēlāk ar rakstiem „Mājas Viesi“ sekmīgi darija tautas pašapziņas modināšanas darbu, pie šī Zvaigznītes apcerējuma liek dažas piezīmes. Tā kādā piezīmē viņš raksta: „Kā nē! Pie Gaujas latvieši lielus, varenus darbus pastrādājuši, un arī latviešu vīri še bij, kas šos darbus apdziedāja, bet līdz ar dziedātājiem arī dziesmas nozudušas. Vidzemnieks mīlais, tu gan zināsi Burtnieku ezeru, zināsi Burtnieku pili, bet ko tas vārds „burtnieks“ apzīmē, to tu vairs nezini. Redzi, burtnieki pie latviešiem bija īpaša dziedātāju kārtā, kas ļaudis ļaķā ar savām dziesmām taisīja jo sirdīgus un dūšīgus, un kas miera laikos pa krustībām, kāzām un pa bērēm svētas dziesmas priesteru vietā dziedāja.“

Alunana un Zvaigznītes pasāktam darbam bija panākumi. Latviešu jaunā inteliģence sāka griezt vērību uz sava gara mantām, sāka tās uzrakstīt un krāt un te pašu ļaudim bija simtkārt lielāki panākumi, nekā tiem vācu vīriem (Būtneram, Bergmaņam), kas arī jau bija pūlējušies šīs dziesmas sakrāt. Jau nākošos gadu desmitos arī dzeja sāka meklēt atbalstu, iejūsmu, idejas un tēlus tautas dzejā. Tā radās dažs jauks Ausekļa, Pumpura, Lautenbacha dzejas darbs. Tautas dzeja un teikas savu iespaidu rāda līdz pašiem pēdējiem laikiem.

Zvaigznīte sava laika biedru, vidū.

Kādu vietu Zvaigznīte ieņem mūsu inteliģences mazajā pulciņā piecdesmitajos un sešdesmitajos gados? Kādas viņam attiecības pret citiem laika biedriem?

To gadu latviski-nacionalās kustības centrā redzam virspirms divus cilvēkus: **Krišjāni Valdemāru** un **Juri Alunānu**. Pirmais bija praktiķis un politiķis, viņa rūpes bija tās, lai drīzāk nostiprinātu latviešu saimniecisko un tiesisko stāvokli. Lai varētu tikt pie turības un brīva pilsoņa stāvokļa, tur latviešiem vajadzēja būt pašiem aktīviem, censties, nenogurstoši censties, un — no otras puses — paļauties uz Krievijas valsts varu, ka tā Baltijas vāciešu varu samazinās un ļaus vienu pozīciju pēc otras ieņemt latviešiem. Taisni par pašu nacionālo jautājumu, par latviešu gara vajadzībām Valdemars mazāk domāja.

Turpretī otrs vīrs — **Juris Alunāns** — dzīvē nepraktisks, bet garā īsts idealists. Alunāns gribēja latviešus celt un vest uz priekšu — modinot viņu pašapziņu, stiprinot domas, ka latvieši, lai arī tagadnē nopiesta tauta, bet pagātnē ir bijuši stādāmi līdzās viskrietnākām tautām un arī nākotnē tas pats viņiem gaidāms. Tagadējais stāvoklis ir pārejošs, tas radās ar vāciešu nostiprināšanos mūsu zemē. Alunāns domāja, kā pacelt mūsu izglītības stāvokli, kā izkopt valodu, kā sagādāt derīgus rakstus, kā pievest latviešus cittautei gara labākiem avotiem, kā tautu atsvabināt no mācītāju vienpusīgā iespaida, kā padarīt latvieti par inteliģentu un garā patstāvīgu cil-

vēku. Alunana idealista daba bija dažubrīd tik strauja, viņš cilāja tik pārdošus nākotnes sapņus, ka praktiskais Valdemars uz viņu sāka noraudzīties ar bažām.

Ap šiem diviem pulcējās citi. Tur ir nopietnais, čaklais darba rūķis Krišjānis Barons, kas veica „Pēterburgas Avižu“ izdošanas grūtāko darbu. Tādu gara dzīvību, kā Alunans, Barons šim laikrakstam nevarēja iedvēst. Kad Alunans un viņa tuvākie domu biedri no „Pēterburgas Avizēm“ attālinājās, tās zaudēja savu nozīmi. Barona čaklība vēlāk noderēja pie grandiozā „Latvju Dainu“ sakārtošanas darba.

Tur bija jau gados pavecais Kaspars Bezbardis, bet par daudz nogrimis zinātnēs un arī vienpusīgi iedomīgs, lai spēlētu lielāku lomu tā laika nacionalajos centienos.

Vēl bija B. Dīriķis, advokāts Frīdemānis, tad skolotāji no vecākās paaudzes, piem., Dīnsberģis, Mālberģis, Ruģēns u. c.

Atsevišķi no šī pulciņa stāv Juris Neikens, kas it kā apvieno Valdemāra un Alunana centienus, bet uz visu to skatās dažreiz citādām acīm. Viņš vispirms ir kristīgs mācītājs un liels krievu ienaidnieks. Viņš ir preti karām ar vietējiem vāciešiem, pat domā, ka būtu jāmeklē saprašnās, lai tad kopīgiem spēkiem aizstāvētu šo zemi pret krievu centieniem, kas lūkoja latviešus gan pārvilkt pareizticībā, gan pārkrievot, gan arī aizvilināt uz Krieviju. Bet Neikens bija arī liels skolas draugs un latviešu gara vajadzību veicinātājs, protams, atkal no kristīgā stāvokļa, kurpretī Alunāns bija brīvdomātājs, jaunlaiku ideju sludinātājs.

Jēkabs Zvaigznīte vistuvāks Jurim Alunanam. Dažā

labā jautājumā viņu domas tik ļoti saskan, ka varētu sameklēt pat vienādus teikumus. Šī gara radniecība viņus saveda kopā jau pie „Sētas, dabas, pasaules“ sastādīšanas, tas redzams arī „Pēterburgas Avižu“ sākumā. Alunāna un Zvaigznītes domu tuvība neļauj tagad pateikt, kuram no viņiem pieder tas vai cits raksts „Pēterburgas Avizēs“. Zinām tikai, ka tur ir dzīvs un citus dzīvinošs gars, kāda turpmākos gados šim laikrakstam vairs nebija. Ar Alunana attālināšanos no laikraksta, arī Zvaigznīte tur izbeidz savu līdzdarbību.

Bet Zvaigznīte ir klusāks un maigāks par Alunanu, viņa rakters nav tik aktīvs un nemierīgs. Totiesu Zvaigznīte ir vairāk nogrimis mākslā — rakstniecībā un muzikā.

Tā kā Zvaigznītes lielākais atstātais mantojums ir viņa stāsti, tad gribot negribot viņu visbiežāk min kopā ar Juri Neikenu. Kāda viņiem līdzība un ar ko tie atšķiras?

Viņi abi ir jau pa dzimumam īsti mākslinieki. Ir zināms, ka Neikens bijis ne tikai rakstnieks, bet arī muziķis un zīmētājs-gleznotājs. Un arī Zvaigznīte ir rakstnieks un muziķis. Vērtīgus darbus gan viņi atstājuši tikai literatūrā, bet tas jo gaiši rāda, ka viņi jau pēc savas dabas ir mākslinieki — stāstītāji un dzejnieki. Viņiem abiem ir laba latviešu valodas gara izjūta, viņi spēcīgām rokām raisa mūsu literārisko valodu vaļā no svešiem iespaidiem, tīra no svešiem putekļiem un gružiem. Savos stāstos viņi abi turas pie latviešu zemnieka dzīves, kas toreizējā tulkojumu literatūrā likās kaut kas neparasts, jo tulkotāji domāja, ka zemniekam interesēs lasīt visvairāk par svešiem neparastiem apstākļiem un teiksmainiem varoņiem, par bruņinieku pilīm un drošsirdīgajiem kaņotājiem un

viņu debešķīgi daiļajām dāmām. Turoties pie zemnieku dzīves, Neiķenam un Zvaigznītem dažs labs tips izdevies stipri vienāds (piem., Andža māte Zvaigznītes „Līvu Ādamā“ un Pēča vecmāte Neiķena „Bāri“).

Bet ir arī daudz tāda, kas šos divus rakstniekus vienu no otra šķir. Neiķenam, arī stāstu rakstot, rūp kristīgā gara kopšana un tautas audzināšana šādā kristīgā garā. Turpretī Zvaigznītem kristīgā baznīca un viņas mācība nav tas elks, kuram būtu gatavs upurēt stāsta patiesīgumu. Viņš gan ietur vajadzīgo uzmanību pret vecāko paaudzi, kas augusi tikai kristīgā garā, bet viņš neapslēpj arī tautā dzirdamo smalko ironiju par mācītājiem. Arī mājiniekiem sprediķa laikā nāk miegs, jo baznīcā, klausoties mācītāju, tanīs stundās pieraduši snaust. Un pie mācītāja nevar rādīties bez branga kukuļa.

Neiķena stāstu personas vairāk idealizētas, padarītas vai nu gaišākas, vai tumšākas, nekā pašā dzīvē tas mēdz būt; viņa tipi ir stilizēti. Turpretī Zvaigznīte ir vairāk realistiski patiess. Viņš cilvēku sejas pantus mākslīgi nepārgroza, bet ļauj tiem stāstā būt tādiem pašiem, kādi tie ir dzīvē, viņam ir vairāk dabiskas vienkāršības. Un Neiķena valodai vairāk svinības un cēluma, bet totiesu Zvaigznīte arī šē latviski labsirdīgāks un gaišāks.

Neiķenam stāstos viens, otrs vilciens ir spēcīgāks, šur tur parāda dramatisku sparū, Neiķenam ir vairāk temperamenta, viņš lielākā mērā dažādu ideju varā, viņš ir pēc savas dabas vadonis, kas citus grib raut sev līdz. Zvaigznīte — mierīgāks, idiliskāks, bet arī episkāks. Viņš vēro it kā no malas un tāpēc var spriest bezpartejiskāk, rādīt patiesāk savas tautas īsto seju. Viņš ir vērotājs, ne aktīvs darbinieks, viņš nav apsūdzētājs un tiesātājs, viņa

grēcinieki neiet nožēlot savus grēkus, un taisnos viņš ar nodomu nepaaugstina. Viņa stāsts norisinās apmēram tādā pašā kārtībā, kā to vērojam dzīvē.

Ja būtu jāatbild uz jautājumu: Neikšens vai Zvaigznīte? Kuŗš no viņiem pirmais, kuŗš no viņiem lielākais, kuŗš ir īstais latviešu oriģinalstāstniecības nodibinātājs? — tad jāatbild, ka — viņi abi vienādi atzīstami. Lai arī Zvaigznīte kā pirmais iesāka, bet savu galveno darbu deva pēc Neikšena. Un citādā ziņā — viņiem katram savas labās un savas sliktās īpašības. Viņu pasākto ceļu vienlīdz ir gājuši vēlākie rakstnieki tālāk. Neikšenam tuvāks Matiss Kaudzīte, Apsīšu Jēkabs, bet Zvaigznītem — Blaumanis, Jaunsudrabiņš un daži citi.

Pēc Zvaigznītes kopoto rakstu iznākšanas 1924. g., pēc stāsta „Līvu Ādams“ celšanas gaismā, sāka parādīties vecā rakstnieka darbu jauni pārvērtējumi. Blakus Neikšenam, kuŗu latviešu literatūras vēsture kā vienīgo uzskatīja par mūsu stāstniecības pamata akmeņu licēju, nu bija nostādīts arī Zvaigznīte. Dzirdēja jau izsakām domas, ka Zvaigznīte stādāms augstāk par Neikšenu (V. Eglīts).

Līgotņu Jēkabs savas literatūras vēstures jaunākajā izdevumā (1925.) rakstīja: „Daudzi Zvaigznītes pasakas bērībā lasījuši un savu mūžu nav aizmirsuši. Jāapbrīno autora uzskatāmā valoda un viņa fabulēšanas spējas. Tagad daudzas Zvaigznītes pasakas taura stāsta kā savas. — Kā spēcīgs īpatnējs stilists, Zvaigznīte redzams savā nepabeigtā stāstā „Līvu Ādams“. — Zvaigznītes personā mums palicis pirmais ievērojamais latviešu stilists, kuŗš gan nav radījis neko monumentālu, bet kuŗa veidojumā latviešu valoda kļūst brīnum gleznaina, uzsk-

tāma, kuram dzīva, bagāta fantazija, kušš devis sava laika vērtīgu jaunības literatūru un tā kļuvis par iemīļotu tautas rakstnieku.“

Viktors Eglīts, apskatīdams tautas atmodas laika darbiniekus un centralā vietā tur nostādīdams Juri Alunānu un Zvaigznīti, raksta: „J. Zvaigznīte, nākdams no tautas vidus, no gaišākā Latvijas apvidus, Piebalgas, jau caurizgājis Cīmzes semināru Valkā, pirmais satvēra šo Jura Alunāna pasniegto roku, silti viņu spieda un pauda viņa domas tālāk plašajā tautā tik izjustā, skaistā un domu bagātā valodā, kā, saglabādams visus vērtīgākos Alunāna domu un stila ieguvumus, apdvēsa tos ar tādu dziļu, latvisku izjūtu, kā to nevarēja neviens cits. Ar J. Zvaigznītes kopoto rakstu izdevumu mēs iegūstam pavisam citādu ieskatu par mūsu stāstu literatūras iesākšanos. Tagad mums Zvaigznīte noskaidrojas kā dzīvs, talantu bagāts, izglītots atmodas laika darbinieks. Zvaigznītes talants un personība ir bijuši ļoti plašas dabas. Zvaigznīte ir spēcīgs un dziļš domātājs savos apcerējumos par tautas dziesmām, mākslas dzejas būtņi, par mūsu vēsturisko pagātņi, ka visu to lasām ar neatslābstošu interesi vēl šobaltdien. Zvaigznīte pievienojams pie mūsu pirmajiem nemirstīgajiem klasiķiem. Beigās — Viktors Eglīts turpina — man gribas atgriezties pie dziļi izjustā un skaistā dzimtbūšanas laiku attēlojuma „Līvu Ādama“. Ka Zvaigznīte ir bijis liels rakstnieks, redzams arī no tā, ka visas attēlojamās personas kā dzīvas stāv acu priekšā, bet paša Līvu Ādama liktenis atstāj satricinošu iespaidu. Astoņus gadus vecais bērns, atstāts no vecākiem un, uz kunga pavēli, pie rocīpas aizvests svešā mājā, kur to neieredz, līdz viņš krēslā izbēg viens sēt-

malī un atpakaļ iet vairs nedrīkst, bet uz priekšu iet arī nekur nezin, atstāj paliekamu iespaidu. Te atstātības sajūta tik dziļi izjusta, kādas neatminos nekur citur lasījis. To spēj tikai liels talants. Un tas pats teicams par visa stāsta objektīvo, dziļi pārlicinošo un smalkjūtīgo risinājumu, kā arī izjusto, plastisko valodu. Šis stāsts pieskaitāms pie vislabākiem mūsu valodā." Atsauksme raksturīga arī tānī ziņā, ka nāk no modernās literatūras pārstāvja.

Bet vispār tomēr jāsaprot, ka ne Zvaigznītes dzīve, ne arī viņa literāriskā darbība nav vēl pietiekoši izpētīta. Tomēr jau līdzšinējais rāda, ka viņš ieņem cienīgu vietu mūsu tautas atmodas laika labāko darbinieku pulcīnā, līdzās Jurim* Alunam, K. Valdemāram, K. Baronam, J. Neikēnam, A. Kronvaldam, Auseklīm un Pumpuram.

Bibliografija.

Vasazinas preefich behrneem. Sagahdats no J. Svaigsnites. Ar weenu bilbi. Pee G. A. Rejhera, grahmatu pahrdeweja, pee tirgus platscha. Jelgawā, 1859. (Otrais isdewums 1882.) 68 lap. p.

Vasazinas preefich behrneem. Ohtrais krahjums. Driffeta un dabujama pee bilſchu un grahmatu driffetaja Ernst Plateš. Rihgā, 1861. (Otrais isdewums 1873.) 64 lap. p.

Vasazinas preefich behrneem. Treschais krahjums Driffets un dabujams pee bilſchu un grahmatu driffetaja Ernst Plateš. Rihgā, 1861. (Otrais isdewums 1870.) 64 lap. p.

Var Malleneescheem. No J. Svaigsnites. Apgahdats un dabujams pee G. A. Rejhera, grahmatu pahrdeweja pee tirgus platscha. Jelgawā, 1860. Driffehts Leipzigas pilſatā pee A. Th. Engelhardta. 44 lap. p. (Otrais, E. Brenzena ilustretais isdewums 1923. g., Rīgā, Letas apgahdbivā.)

Semenu Marrijina. Stahsts no J. Svaigsnites. Rihgā, pee Ernst Plateš, 1861. (Otrais isdewums 1890.) 30 lap. p.

Sis stāsts ir tulkojums pēc Gotthelſa „Erdber-Mareili“ (Alpenrosen, 1851.).

Bez tam ſkietamais J. Zvaigznites stāsts:

Ro zilweks sehj, to winſch plauj. Jelgawā. pee Beſthorna, zitreisejā Rejhera grahmatu bohſi. (1872.) 37 lap. p.

Jekaba Svaigsnites Kopoti raksti. Alfreda Gobas ſafahrtojums, eewads un bibliografistas peesihmes. A. Gulbja apgahdbivā, Rīgā, 1924. 251 lap. p.

Raksti par Zvaigznīti.

Juſa Caunites recenzija par grāmatu „Pasaciņas priekš bērniem.“ („Mājas Viesi“ 1860.)

Bernharda Diriķa — „Latviešu raksti 1860.“ („Mājas Viesi“ 1861.)

Piezīmes par Zvaigznīti „Baltijas Vēstnesi“ 1870.

J. Lautenbacha — Jēkabs Zvaigznīte. („Balsi“ 1903.)

Plūdoņa — Latviešu literatūras vēsture skolām. II. d.

T. Zeiferta — Latviešu rakstniecības vēsture. II. d.

Ligotņu Jēkaba — Latviešu literatūras vēsture. Vidusskolu kurss. II. d.

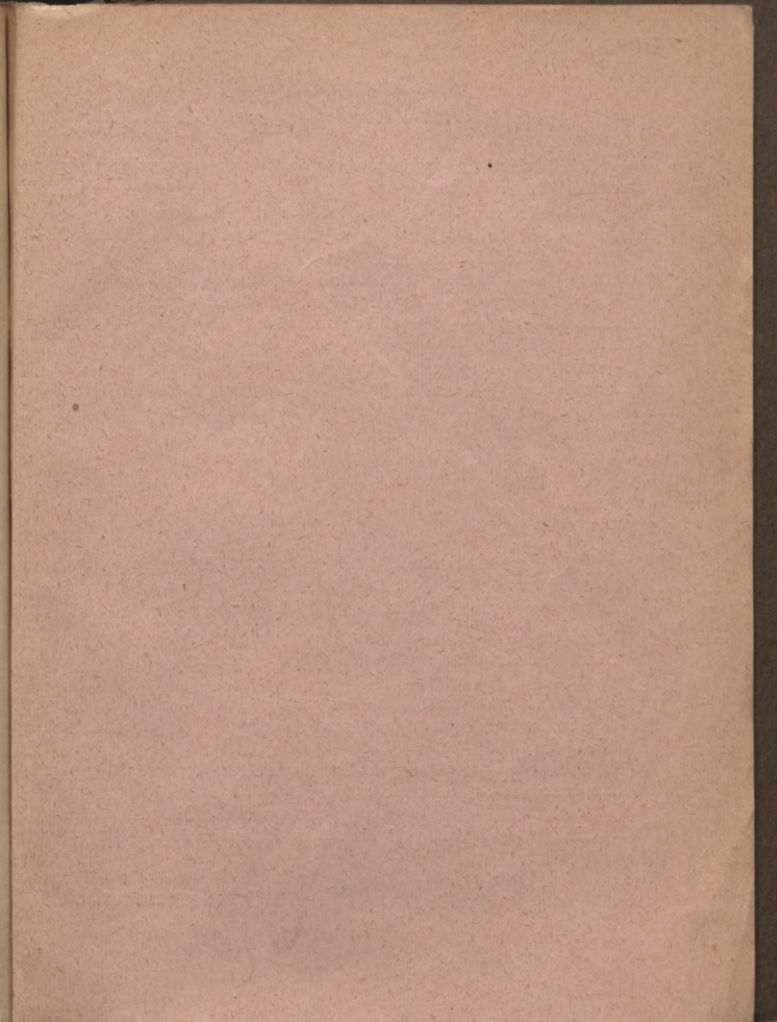
V. Egliša — „Jēkaba Zvaigznītes Kopoti Raksti“ („Balsi“, 1924. № 2.)

A. Gobas — Jēkabs Zvaigznīte. (Zv. Kopotu Rakstu ievadā.)

Satura rādītājs

	Lapp.
Dzimtene un dzimta	5
Bērnība	12
Cimzes skolotāju seminarā	20
Pēterpilī	31
Mūža beigas Rīgā	40
Atstāto rakstu liktenis	44
Stāsti	48
Dzeja	67
Humors	72
Domas par dzeju un dzejniekiem	75
Zvaigznīte sava laika biedru vidū	88

Manā izdevumā iznākušas:

Ievērojami vīri dzīvē un darbā.

Sērijā ietilpstošie darbi apgaismo ievērojamu un nopelniem bagātu cilvēku dzīves un darba gājumu.

Līgotņu Jēkaba — **Krišjānis Valdemārs.** Maksā Ls 0,90.

Līgotņu Jēkaba — **Juris Mancellijs. Kristaps Firekers. Ernsts Gliks.**
Maksā Ls 0,80.

Dapevskas — **Kristaps Kolumbs un Amerikas atrašana.** Maksā Ls 0,90.

A. Ventmalnieka — **Kurpnieks Toms Edvards.** Maksā Ls 0,30.

Līgotņu Jēkaba — **Kronvalda Atis.** Maksā Ls 0,70.

Līgotņu Jēkaba — **Vecais Stenders.** Maksā Ls 0,80.

P. Birukova — **Diogēns.** Maksā Ls 0,70.

N. Karinceva — **Tomass Edisons.** Kādas dzīves stāsts. Maksā Ls 0,70.

Līgotņu Jēkaba — **Juris Alunans.** Maksā Ls 0,70.

Gobas Alfreda — **Juris Neikens.** Maksā Ls 0,70.

Gobas Alfreda — **Jēkabs Zvaigznīte.** Maksā Ls 0,90.

Svešās zemēs.

«Svešās zemēs» grāmatās tiek ievietoti viegli saprotami ceļojumu apraksti un apcerējumi par dažādu zemju dabu un iemītniekiem, kas atšķiras ar savu īpatnējo skaistumu un drausmīgumu.

1. Svena Hedina — **Ceļojums pa Tibetu.** Maksā Ls 1,20.

2. Svena Hedina — **Transhimalajos.** (Otrs ceļojums pa Tibetu). Maksā Ls 1,20.

3. P. Depoloviča — **Arābija.** Ar ilustrācijām tekstā. Maksā Ls 1,20.

4. N. Karinceva — **Pirmais ceļojums ap zemi.** (Magelana ceļojums.)
Maksā Ls 0,60.

5. E. Pimenovas — **Ceļojums uz dienvidus polu.** Maksā Ls 0,70.

6. E. Pimenovas — **Kanada.** Ar ilustrācijām. Maksā Ls 0,70.

7. V. Karpentera — **Brauciens pa Ziemeļ-Ameriku.** Maksā Ls 0,70.

8. H. Franka — **Caur Malaju džungļiem.** Maksā Ls 0,60.

A. Jessens,

7. JUL. 1927

Rīgā, Kurmanova ielā 18.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304053719